
REVISORS ROLLE

UDFORDRINGER I SMV SEGMENTET

Cand.merc.aud. uddannelsen Aalborg Universitet 2012

Kandidatafhandling

REVISORS ROLLE - UDFORDRINGERNE I SMV SEGMENTET

Uddannelse: Cand.merc.aud. - Aalborg Universitet

Opgaveskrivere: Peter H.W. Tuure

Afsnit: 4.1.2 - 4.1.3. og 4.2.1
4.3 - 4.3.10

Jesper Vingborg

Afsnit: 3.0 - 3.4.13
5.0 - 7.0

Fælles afsnit: øvrige

Vejleder: Jesper Seehausen

Afleveringsdato: 20. februar 2012

Indholdsfortegnelse

1.0 Forord.....	5
1.1 English Summary	6
1.2 Indledning	9
2.0 Problemformulering	11
2.1 Metode.....	11
2.1.1 Opgavestruktur	12
2.2 Afgrænsning.....	13
2.2.1 Begrebsramme - dansk regulering	13
2.2.2 EU's regulering af revisionspligten	14
3.0 Revisors udfordringer i SMV segmentet	16
3.1 Dansk regulering i et internationalt perspektiv	16
3.2 De internationale revisionsstandards, Clarity projektet.....	16
3.3 "Mindre" virksomheder - international definition	17
3.4 Strukturelle udfordringer	19
3.4.1 Personsammenfald mellem ejerkreds og ledelse	21
3.4.2 Ledelsens kvalifikationer / interesse	22
3.4.3 Et begrænset antal ansatte i administrative funktioner	23
3.4.4 Medarbejdernes kvalifikationer	23
3.4.5 Funktionsadskillelse	23
3.4.6 Forretningsgange	24
3.4.7 Interne kontroller	25
3.4.8 Økonomisk effektiv revisor	25

3.4.9 Revisors uafhængighed	26
3.4.10 Revisors rolle ved regnskabsudarbejdelsen	28
3.4.11 Tilstrækkeligt grundlag for going concern vurdering	28
3.4.12 Opsummering	29
4.0 Ydelser i SMV segmentet	29
4.1 Revision i SMV segmentet	29
4.1.1 Revisors kendskab til virksomheden - indledende arbejder	29
4.1.2 Revisors uafhængighed	33
4.1.3 Udfordring af revisors uafhængighed ved revision af mindre virksomheder	36
4.2 Etske regler ved afgivelse af erklæring med sikkerhed	41
4.2.1 Udfordring af etske regler ved revision af mindre virksomheder ...	42
4.2.2 Sammenfatning og diskussion uafhængighed og etske regler	43
4.3 Overordnede mål og revisionens gennemførelse	45
4.3.1 Professionel skepsis	46
4.3.2 Faglig vurdering	47
4.3.3 Revisionsbevis	48
4.3.4 Revisionsrisiko	49
4.3.5 Mindre virksomheder	50
4.3.6 Høj grad af sikkerhed	51
4.3.7 Udfordringer i henhold til mindre virksomheder	52
4.3.8 Planlægning og væsentlighed ved revision af mindre virksomheder	53
4.3.9 Den overordnede revisionsstrategi for mindre virksomheder	54
4.3.10 Udfordringer ved revision i mindre virksomheder	55
4.4 Interne kontroller	56
4.4.1 De 5 hovedelementer i virksomhedernes interne kontroller	57

4.4.2 Kommunikation af mangler i intern kontrol	61
4.4.3 Udfordringer ved revision i mindre virksomheder	63
5.0 Den tilstrækkelige revision	65
5.1 Regnskabsniveau	67
5.2 Revisionsmålsniveau	68
5.2.1 Iboende risiko	70
5.2.2 Kontrolrisiko	71
5.2.3 Revisionsbevis	71
6.0 Alternative ydelser	78
6.1 Assistance med regnskabsopstilling	80
6.1.2 Opsummering	83
6.2 Review af regnskaber	84
6.2.1 Opsummering	86
6.3 Udvidet gennemgang - et alternativ	88
6.4 Paralleller mellem revision og de alternative ydelser.....	91
7.0 Diskussion af relevante regnskabsbrugeres behov.....	92
7.1 Eksterne brugere	93
7.2 Kreditgivere	94
7.3 Det offentlige	95
7.4 Regnskaber uden ekstern interesse	95
7.5 Opsummering.....	96
8.0 Sammenfatning og diskussion	98
8.1 EU og ISA standarderne	98
8.2 Offentlighedens interesse	99
8.3 Revisors rolle	100
8.4 Den risikobaserede revision	101

8.5 Kontrolindsatsen.....	103
8.6 Långiverne	104
8.7 Kommunikation med ledelsen	105
8.8 skærpede krav til revisor.....	106
8.9 Revision i SMV segmentet	107
8.10 trusler mod revisors uafhængighed	109
8.11 Alternative ydelser.....	110
8.12 Grænserne for revision.....	110
9.0 Konklusion.....	112
9.0 Litteraturliste.....	116

1.0 Forord

Som led i afslutningen af Cand.merc.aud. uddannelsen fra Aalborg Universitet har vi udarbejdet nærværende speciale. Jævnfør uddannelsens studieordning er specialet karakteriseret ved:

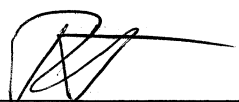
”..en større selvstændig afhandling af relevans for en statsautoriseret revisors virke.”

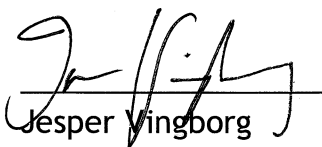
Med ovenstående formulering ”in mente” har vi valgt at specialet skal tage sit udgangspunkt indenfor revision.

Vi har begge to været ansat i revisionsbranchen igennem en længere årrække, og valg af revision som emne har derfor været meget naturligt for os. Vi har begge stor praktisk erfaring med revisors arbejdsopgaver i danske virksomheder, primært i segmentet af små og mellemstore virksomheder. Den valgte problemstilling tager sit udgangspunkt i vores kendskab til arbejdet med denne type virksomheder.

Opgaven er udarbejdet i perioden august 2011 til februar 2012 i en tid med fortsat fokus fra politikernes side på en lettelse af virksomhedernes administrative byrder, herunder blandt andet diskussionen om revisors rolle i små og mellemstore virksomheder.

Aalborg, den 20. februar 2012

Peter H.W. Tuure

Jesper Vingborg

1.1 English Summary

The present paper is the finalizing essay of the Master of Science in Business Economics and Auditing at Aalborg University.

The Danish government have through different campaigns tried to soften the rules and administration demands of the Danish SMV corporation segment. A part of the campaign (in accordance with the EU fourth company directive) was to follow the international trends and ease the limits of the audit obligation for these corporations.

Based on the accountant's part in the preparation of the annual report and audit in smaller and medium sized companies, the thesis concerns the challenges faced by the Danish auditors, when auditing smaller and medium sized corporations in Denmark. The thesis includes the alternative services of review according to ISRE, related services according to ISRS and extended review proposed by FSR for Danish purposes only.

The discussion is based on a number of typical challenges for smaller organisations, seen from an audits practical point of view:

- Same person in different management levels
- Management qualification
- Limited number of employees in the administration department
- Employee qualification
- Separation of duties in administration department
- Missing or few administration procedures
- Missing or few internal control procedures

- Economical efficient auditing
- Auditors independence
- Auditors part in preparing financial reporting
- Sufficient documentation regarding going concern

The discussions of the challenges are based on the conceptual framework of the clarified ISA standards, with the focus of the passages in ISA regarding smaller entities. The thesis goes through the rules on the different ISA standards, in connection to the different challenges and process how they are covered in the audit of the annual report. The passages regarding smaller entities in the different ISA standards are considered from a practical point of view and the usefulness in the audit of smaller Danish entities.

It is attempted to define what would be considered a sufficient audit in the smaller entities segment. In this discussion the rights and information demands of the end-users of the annual report is considered as an important standard for securing a true and fair reporting.

The thesis involves and concludes the difference between an audit and the alternative services regarding auditor's statement on the annual report.

The finishing discussion is based on what should have the most focus, when auditing smaller Danish entities - contents or formalities. The audit obligation in the segment is challenged because of the extensive rules in the ISA, which is also demanded in audit of smaller corporations.

The thesis concludes that the audit of smaller Danish entities, does not conflict with the basic principles of the ISA standards. But based on the Danish guidance on auditors' independence, it is already accepted for the

auditor to assist the clients on other parts of the financial reporting and also the annual report. This fact undermine some effects of the audit process, because the auditor work on audit planning, estimation and also the actual audit procedures - based on his own work.

The final part of the conclusion is a recommendation to follow the EU's 4th Company Directive and change the limits of audit obligation for Danish smaller entities.

1.2 Indledning

Siden den daværende regering i 2009 introducerede sin afbureaukratiseringsplan om "let administration" har man arbejdet med at forenkle lovgivningen og lette de administrative byrder for især små og mellemstore virksomheder i dansk erhvervsliv. Det var den borgerlige regerings mål at reducere virksomhedernes omkostninger til administration med 25 % i forhold til niveau i 2001¹.

Et af elementerne i forsøget på at reducere omkostningerne er ønsker om markante lempelser i kravene til revisionspligten for danske selskaber.

I Årsregnskabsloven, som vi kender den, er revisionspligten fjernet for de mindste selskaber i 2 omgange således at grænserne for revisionspligtens indtræden pr. 1. januar 2011, jf. årsregnskabslovens § 135, nu hedder, balancesum på 4 mio. kr., en nettoomsætning på 8 mio. kr. og et gennemsnitligt antal heltidsbeskæftigede i løbet af regnskabsåret på 12. Grænserne for hvornår lovpligtig revision kan undlades er i EUs direktiver tilsvarende, balancesum på 4,4 mio. EUR (omregnet ca. 36 mio. kr.), omsætning på 8,8 mio. EUR (omregnet ca. 72 mio.kr. i nutidskroner) og 50 gennemsnitsansatte² og det er disse grænser, som løbende diskuteres i forhold til revision af danske virksomheder.

Med et politisk flertal blev forslag om hæve de danske grænser for lovpligtig revision vedtaget den 1. juni 2010, med ikrafttræden 1. januar 2011. Det

¹ Kommentar: 25% måles efter den systematiske AMVAB-metode - jf. www.amvab.dk

² Kilde: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1978L0660:20090716:DA:PDF>, EU's 4. selskabsdirektiv artikel 11.

indebærer at grænserne for krav om lovpligtig revision for danske virksomheder er hævet som skitseret nedenfor.

Hvorvidt endnu en lovændring indenfor overskuelig fremtid vil indskrænke den lovpligtige revision yderligere henstår indtil videre i det uvisse, men hvis retningslinjerne i EU's 4. direktiv (Rådets direktiv 78/660/EØF af 25. juli 1978) udnyttes til fulde vil det være muligt at ophæve revisionspligten for alle små og mellemstore virksomheder omfattet af ÅRL klasse B regler.

Årsregnskabslovens byggeklodsmodel³ definerer Klasse B virksomheder ved:

KLASSE B	
Balancesum	< 36 mio. kr.
Nettoomsætning	< 72 mio. kr.
Antal fuldtidsansatte	< 50

Figur 1: Egen tilvirkning

Den seneste lovændring indebærer, at anslået 62.500 små- og mellemstore danske aktie- og anpartsselskaber i det såkaldte SMV segment pr. 1. januar 2011 ikke længere er omfattet af revisionspligten⁴. Lempelsen omfatter alle⁵ klasse B virksomheder med omsætning på op til 8 mio. kr., mod den tidligere grænse på 1,5 mio. kr. indført i 2006.

³ ÅRL § 7 (lov af 25.05.2009)

⁴ Lovforslag af 18.03.2010 med bemærkninger om lempelse af revisionspligten, afsnit 3.1.2, 4. sektion om antallet af virksomheder som omfattes af lempelsen

⁵ Virksomheder kan under givne omstændigheder være pålagt revision af Erhvervs- & Selskabsstyrelsen

2.0 Problemformulering

Med udgangspunkt i revisors rolle for små og mellemstore virksomheder i Danmark (virksomheder omfattet af årsregnskabslovens regnskabsklasse B) vil opgaven beskrive, analysere og diskutere de problemstillinger, revisor står overfor i forbindelse med revisionen i bred forstand.

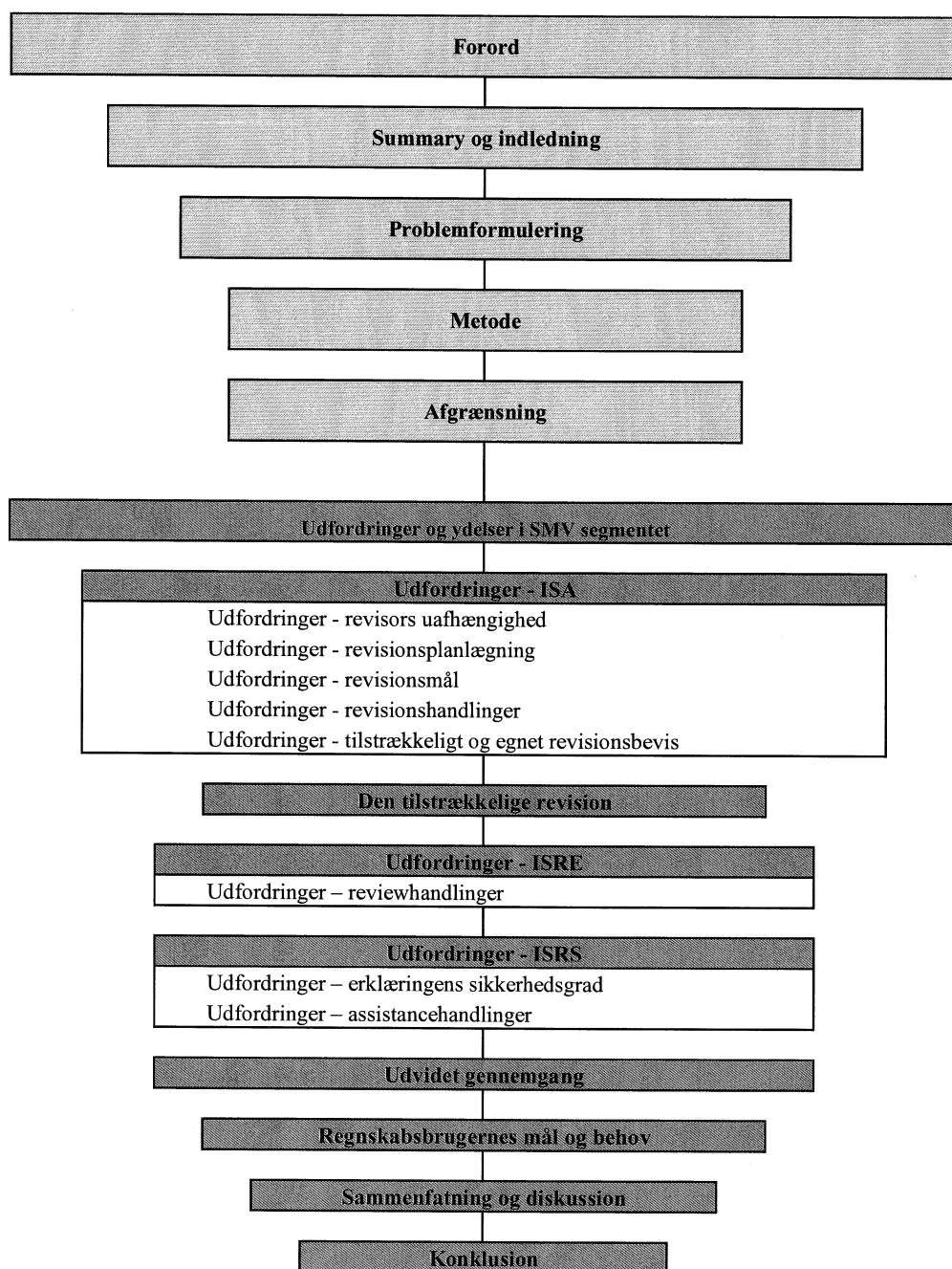
Opgaven vil hertil inddrage mulige alternative ydelser, herunder review, udvidet gennemgang og regnskabsmæssig assistance.

2.1 Metode

Med udgangspunkt i en detaljeret beskrivelse af revisors problemstillinger ved accept af opgaver, som skal munde ud i en erklæring med enten begrænset eller høj grad af sikkerhed, vil opgaven gennemgå relevante problemstillinger omkring kendskab til virksomhedernes interne og eksterne miljø, som de er beskrevet i gældende revisionsstandards. Opgaven vil i henhold til problemformuleringen beskæftige sig med revisors udfordringer ved erklæringer om revision eller review (høj eller begrænset grad af sikkerhed) samt FSR foreslåede begreb ”udvidet gennemgang”.

2.1.1 Opgavestruktur

Opgaven bygges op som beskrevet i nedenstående model med indledning, beskrivende og analyserende del og slutteligt konklusion og perspektivering.

Figur 2: Opgavestruktur - egen tilvirkning

2.2 Afgrænsning

2.2.1 Begrebsramme – dansk regulering

I Danmark er der registreret ca. 214.000 aktie- og anpartsselskaber (ca. 68.000 er aktive selskaber⁶), hvoraf omkring 95% er omfattet af årsregnskabslovens nuværende klasse B begreb⁷.

Opgaven begrænser sig til at beskæftige sig med klasse B virksomheder jf. årsregnskabsloven. Klasse B i årsregnskabsloven er baseret på EU's 4. selskabsdirektiv samt internationale retningslinjer udarbejdet af IAASB. IAASB omtaler ikke regnskabsklasserne i numeriske termer, men ud fra en betragtning omkring offentlighedens interesse. ISAerne har en række særlige afsnit om mindre virksomheder, hvorfor opgavens reference til ISAerne er med fokus på disse afsnit.

Opgaven vil i tillæg hertil kun beskæftige sig med selskaber, som aflægger årsregnskab efter Årsregnskabslovens regler.

I dag arbejdes med 2 (3) begreber i forhold til revisors påtegning og erklæring på regnskaber. Revision med høj grad sikkerhed reguleret i en række ISA standarder og review som er reguleret i ISRE 2400 (tidligere RS 2400) med begrænset grad af sikkerhed. I tillæg hertil findes en tredje mulighed, assistance med regnskabsopstilling, som omfatter en erklæring uden nogen grad af sikkerhed. Dette arbejde er reguleret i ISRS 4410 (tidligere RS 4410).

⁶ Nyt fra Danmarks Statistik, nr. 347, 31. juli 2009 - generel firmastatistik 2007

⁷ FSR notat "Fakta om grænserne for revisionspligt og administrative lettelser", www.fsr.dk

FSRs revisionstekniske udvalg arbejdede igennem længere tid med en ny dansk erklæringsstandard, som en alternativ ydelse til revision og review. Man arbejdede med begrebet "udvidet gennemgang". Det var forventet at den daværende regering med FSRs forarbejder in mente ville foreslå, at klasse B virksomheder med en omsætning over 8 mio. kr. (indtil EU's 4. selskabsdirektivs artikel 11 nedre grænser for revision) i stedet for revision ville kunne vælge at få foretaget en udvidet gennemgang. Herefter skulle mulighederne i klasse B være som illustreret nedenfor:

KLASSE B - revision lovforslag		
Nettoomsætning	< 8 mio. kr.	Ingen revisiom
Nettoomsætning	> 8 < 72 mio. kr.	Udvidet gennemgang
Nettoomsætning	> 72 mio. kr.	Revision

Figur 3: grænser for revision - lovforslag, egen tilvirkning

Som bekendt blev dette forslag fra FSRs side ikke til noget, hvorfor den nedre grænse i dansk regnskabsregulering forsat er som vedtaget 1. juni 2010.

2.2.2 EU's regulering af revisionspligten

EU's 4. selskabsdirektiv, som Danmark via vores EU medlemskab har forpligtet sig til at efterleve, udstikker retningslinjerne for medlemslandenes regnskabsregulering. Direktivet omtaler alle de forhold vi kender fra dansk regnskabsregulering, krav til balance- og resultatopgørelsesskema, anvendt regnskabspraksis, indregning og måling m.v.

Udover regulering af selve regnskabet omtaler direktivets artikel 51 stk. 2 (med henvisning til grænserne i artikel 11), direktivets nedre grænse for revisionspligt svarende til årsregnskabslovens øvre grænse for klasse B virksomheder (se figur 1). Direktivet omfatter således slet ikke det vi efter danske forhold i daglig tale opfatter som små og til dels mellemstore virksomheder. Opgaveskriverne fokuserer her på klassiske danske håndværks- og detailvirksomheder, typisk ejer ledede og uden professionel bestyrelse placeret midt i klasse B segmentet.

En problemstilling som i høj grad må forventes at påvirke reguleringen i Danmark. I EU termer er revision af hovedparten af de danske virksomheder, målt i antal, slet ikke relevant. Hvis reguleringen i Danmark med tiden harmoniseres med direktivet vil vi stå tilbage med en stor ”grå masse” af virksomheder som ikke har revisionspligt. I sig selv et problem, hvis virksomhederne ikke har de fornødne kompetencer til udarbejdelse af et retvisende regnskab.

3.0 Revisors udfordringer i SMV segmentet

3.1 Dansk regulering i et internationalt perspektiv

Den danske regulering bygger direkte på International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB), som er en uafhængig standard udstedende organisation under International Federation of Accountants (IFAC). IAASB har til formål at udstede standarder af høj kvalitet om revision og andre erklæringer med sikkerhed samt bidrage til en større tilnærmelse af internationale og nationale standarder for på den måde at styrke kvaliteten og ensartetheden af praksis på verdensplan og styrke offentlighedens tillid til den globale revisions - og erklæringsprofession.⁸

3.2 De internationale revisionsstandards, Clarity projektet

Igennem de seneste år har IAASB arbejdet med det såkaldte "clarity" projekt. Et projekt, som har haft til hensigt at modernisere og opdatere revisionsstandards. Projektet har blandt andet indført en ny ensartet struktur i alle revisionsstandards, herunder navneforandring fra "Revisions-Standard" til ISA (International Standard on Accounting). Strukturen er ændret fra den kendte opbygning med markerede afsnit - de fede af slagsen, og med de normale afsnit som indeholdt vejledninger og forklarende materiale.

⁸ Kilde: forord som nævnt i alle gældende ISA standarder, samt www.ifac.org

De "clarificerede ISA'er" trådte i kraft 15. december 2010, og er gældende for regnskabsår (regnskabsperioder) som er påbegyndt efter denne dato. Det betyder at det som altovervejende hovedregel gælder at 2011 kalenderårsregnskaberne er de første som er reguleret af de nye standarder.

En række af erklæringsstandarderne er ikke omfattet af clarity projektet, blandt andet erklæringsstandarderne om assistance med regnskabsopstillinger, RS 4400 og RS 4410 samt erklæringsstandarderne om review af regnskaber, RS 2400 og RS 2410. Som led i ensartning og opdatering er de nævnte 4 erklæringsstandarder dog omdøbt til henholdsvis ISRS 4400 og ISRS 4410 (International Standards on Related Services) og ISRE 2400 og ISRE 2410 (International Standards on Review Engagements).

3.3 "Mindre" virksomheder – international definition

I ISA 200, om "den uafhængige revisors overordnede mål og revisionens gennemførelse i overensstemmelse med internationale standarder om revision, omtaler afsnit A64 hvad IFAC og IAASB forbinder med små og mellemstore virksomheder. Som det i øvrigt forholder sig ofte når der omtales eksempler, så er listen i ISA 200 heller ikke udtømmende, men det nævnes bl.a. at mindre virksomheders ejer struktur er kvalitativt karakteriseret ved:

*"koncentration af ejerskab og ledelse på en lille kreds af enkeltpersoner (ofte en enkelt person - enten en fysisk person eller en anden virksomhed, der ejer virksomheden, forudsat at ejeren udviser de relevante kvalitative egenskaber)"*⁹

⁹ Kilde: ISA 200 (gældende) afsnit A64, punkt a

Koncentration af ejerskab og ledelse er et gennemgående element i SMV segmenter i Danmark. En skov af mini koncerner er etableret gennem årene med en helt simpelt struktur bestående af et holdingselskab som ejes 100% af en hovedaktionær. Holdingselskabet ejer hele selskabskapitalen i et datterselskab. En grundlæggende meget simpel konstruktion som har en ultimativ ejer, og en direktør i hele koncernen, hovedaktionæren. Typisk har de små koncerner af denne størrelse ej heller en bestyrelse, og findes der en bestyrelse (lovkrav i aktieselskaber) er den ofte sammensat af hovedaktionæren og dennes nære familie.

Strukturen i sig selv muliggør derfor ikke en effektiv ledelses kontrol, på tværs niveauer da der er personsammenfald på alle væsentlige poster i ledelsen.

Herudover nævnes karakteristika i ISA 200 (afsnit A64, punkt B) vedrørende processerne i virksomheder af ovennævnte størrelse:

- simple eller ukomplicerede transaktioner
- simpel bogføring
- få forretningsområder og få produkter inden for forretningsområderne
- få interne kontroller
- få ledelsesniveauer med ansvar for en bred vifte af kontroller, eller
- få ansatte, hvoraf mange har en lang række opgaver.

Nævnte karakteristika anvendes i ISAs begrebsverden om mindre virksomheder, karakteristika som vi i Danmark kan kende fra vores mindre virksomheder. I ISA's begrebsverden er der blot tale om mindre virksomheder,

forstået som ikke børsnoterede virksomheder¹⁰, og det påpeges at nogle af forholdene også gør sig gældende i mindre børsnoterede virksomheder.

Ovenstående karakteristika er i god tråd med de elementer i små og mellemstore virksomheder i Danmark som vi har identificeret tidligere i opgaven. Den ret begrænsede struktur i organisationen med et simpelt workflow. Administrationen har få (eller ingen) ansatte og en direkte følge deraf er manglende funktionsadskillelse og mangel på interne kontroller. Effektive interne kontroller forhindres endvidere af en meget flad organisation uden afklarede og afgrænsede ansvarsområder til flere medlemmer af ledelsen. En udfordring, der ikke kan løses da der ofte kun er en leder i virksomheden.

3.4 Strukturelle udfordringer

De små og mellemstore virksomheder i Danmark (SMV segmentet) i årsregnskabslovens terminologi, klasse B virksomheder har ofte en række fællestræk, som vanskeliggør revisors arbejde i forhold til revisionshandlinger og især de indledende overvejelser omkring risikovurderinger. Nærværende opgave sigter imod at belyse en række af de problemstillinger, revisorerne har i forbindelse med arbejdet i netop små og mellemstore virksomheder. Problemstillingerne omfatter en række udfordringer i forhold til klassisk revision, som vi kender den. I den typiske SMV virksomhed bør revisor være særligt opmærksom i overvejelserne omkring følgende overordnede problemstillinger:

¹⁰ Kilde: ISA 200 (gældende) afsnit A65

- 1) Personsammenfald mellem ejerkreds og ledelse
- 2) Ledelsens kvalifikationer / interesse
- 3) Et begrænset antal ansatte i administrative funktioner
- 4) Medarbejdernes kvalifikationer
- 5) Funktionsadskillelse
- 6) Forretningsgange
- 7) Interne kontroller
- 8) Økonomisk effektiv revisor
- 9) Revisors uafhængighed
- 10) Revisors rolle ved regnskabsudarbejdelsen
- 11) Tilstrækkeligt grundlag for going concern vurdering

Uafhængigt og i sammenhæng giver ovenstående kendetegn ved mindre virksomheder anledning til udfordringer for revisor uanset erklæringsopgavens karakter (høj eller begrænset grad af sikkerhed). Vi vil i opgaven forsøge at belyse problemstillingerne yderligere.

3.4.1 Personsammenfald mellem ejerkreds og ledelse

Et af kendetegnene ved små- og mellemstore virksomheder er personsammenfald i flere funktioner i virksomheden (ISA 200, afsnit A64), pkt. a). Direktøren er ofte eneste medlem af direktionen og tillige direkte eller indirekte (f.eks. via holdingselskab) eneejer af selskabskapitalen. Som bekendt er en overvejende del af de mindre selskaber stiftet som et anpartsselskab uden krav om to strenget ledelse med en bestyrelse som udpeger direktøren. Objektivt set giver det udfordringer for revisor i forhold til at sikre at der ikke sker besvigelser imod selskabet. Det er svært for ikke at sige umuligt for virksomheden at tilrettelægge forretningsgange som sikrer at der ikke kan ske ledelsesbesvigelser imod selskabet.

Hvis direktøren samtidig er eneste anpartshaver er risikoen for tilsidesættelse af forretningsgange per definition til stede og det giver revisor udfordringer i forhold til at kunne tilrettelægge revisionen på baggrund af systemrevision og test af forretningsgange. Hvis ikke der eksisterer et tilfredsstillende kontrolmiljø skal revisionen baseres på yderligere substanshandlinger, som er tidskrævende og som ikke dækker særlig bredt. Der skal med andre ord foretages flere handlinger for at afdække revisionsbeviset.

Med en to strenget ledelse er det bestyrelsens opgave at føre tilsyn med virksomhedens daglige ledelse og sikre at selskabet ledes og drives på bedst mulig vis. Samtidig giver den to strengede ledelse selskabets ejere, kapitalejerne en øget sikkerhed for at selskabet drives på bedst mulige vis, idet der er mere end et sæt øjne på tingenes tilstand. Tostrengt ledelse er et krav i aktieselskaber i Danmark.

3.4.2 Ledelsens kvalifikationer / interesse

De fleste virksomheder starter af helt naturlige årsager i det små. Jævnfør Erhvervs- & Byggestyrelsens Iværksætterindeks 2011 er også i 2011 startet ca. 20.000 nye virksomheder¹¹. En skov af små virksomheder som alle i en eller anden udstrækning skal forholde sig til de benævnte problemstillinger omkring forretningsgange, interne kontroller og funktionsadskillelse. Det vil dog være kendetegnende for de fleste iværksættere at det ledelsesmæssige og administrative ikke har første prioritet, - hvis nogen prioritet overhovedet.

Som revisorer har opgaveskriverne indgående kendskab til den lange række af praktiske udfordringer som følger i kølvandet af at blive selvstændig, og det er sjældent at trangen til administration, indberetninger, offentlige myndigheders krav og alskinds administrative byrder er drivkraften bag ønsket om at blive selvstændig. Vi som revisorer ser derfor ofte at hele eller dele af administrationen overlades til ægtefællen eller varetages ”med venstre hånd” af indehaveren. Interessen for at deltage i det administrative er simpelthen ikke til stede.

I andre tilfælde etableres mere eller mindre bevidst en effektiv funktionsadskillelse nemlig ved at outsource administrationen, oftest lønindberetning og finansbogholderi til en freelancebogholder eller til revisorens erhvervsserviceafdeling.

Sammenfattende er det vores erfaring at ledelsen, når vi som revisorer orienterer om det hensigtsmæssige ved etablering af forretningsgange og funktionsadskillelse ikke helt forstår hensigten med det i deres lille virksomhed.

¹¹ http://www.ebst.dk/publikationer/ivaerksaettere/ivaerksaetterindex_2011/kap01.htm

3.4.3 Et begrænset antal ansatte i administrative funktioner

Personalet i administrationen er ligeledes ofte meget begrænset i SMV segmentet (ISA 200, afsnit A64, pkt. b), måske endda begrænset til ejeren, eller ejeren og dennes ægtefælle. Personsammenfaldet er et kritisk element i forhold til effektiv funktionsadskillelse og er dermed anledning til forøget opmærksomhed fra revisors side ved vurdering af funktionsadskillelse og effektivt kontrolmiljø. Et effektivt kontrolmiljø er kendetegnet ved gode interne kontroller og en effektiv funktionsadskillelse. To elementer som selvsagt kan være svære at opfylde med et begrænset antal ansatte eller ingen deciderede ansatte i administrationen.

3.4.4 Medarbejdernes kvalifikationer

Udover de begrænsede personaleressourcer målt i antallet af ansatte er det vores erfaring at et gennemgående kendetegn ofte er manglen på kvalifikationer blandt medarbejderne i administrationen. Dermed ikke sagt at medarbejderne ikke besidder de kvalifikationer, som skal til i forbindelse med de daglige registreringsrutiner, fakturering, indbetalinger, betalinger og måske lønberegninger, men det vil ofte medføre at virksomheden ikke med tilstrækkelig kompetence kan færdiggøre et afstemt og veldokumenteret regnskabsgrundlag før end revisionen besøger virksomheden.

3.4.5 Funktionsadskillelse

Funktionsadskillelse, eller mangel på samme er en udfordring, som kan være svær for ledelsen i de mindste virksomheder (ISA 315 afsnit A49 og A50 beskriver kort udfordringerne i mindre virksomheder), både at opfylde da personalet jo oftest er begrænset men i høj grad også en ting som i manges

øjne blot besværliggør tingene. Holdingen synes at være ”her er der da ingen som tager af kassen”. Objektiv set er manglende funktionsadskillelse et problem, som i høj grad er med til at revisor skal have øget fokus på besvigelser under sin revision. Mangel på funktionsadskillelse øger selvsagt risikoen for en række besvigelser:

- Bedrageri med indbetalinger til virksomheden
- Betaling for private omkostninger med virksomhedens midler
- Falske lønudbetalinger
- Oprette falske debitorer
- Oprette falske kreditorer
- Misbrug af kreditkort

Listen er lang og langt fra udtømmende men giver et indblik i de problemstillinger som den manglende funktionsadskillelse medfører. Problemstillinger som ikke altid får den nødvendige fokus fra ledelsens side, til trods for den manglende funktionsadskillelse som beskrevet øger risikoen for besvigelser mod virksomheden ganske markant. Revisor skal derimod forholde sig ganske kritisk til forholdene omkring den manglende funktionsadskillelse og planlægge revisionsindsatsen efter at funktionsadskillelsen er mangelfuld.

3.4.6 Forretningsgange

I alle virksomheder eksisterer forretningsgange, formelle og nedskrevne, eller de mere uformelle og udokumenterede. Alle virksomheder har en måde at gøre tingene på, men i mange af særligt de mindre virksomheder er der ingen, eller meget få nedskrevne forretningsgange. De mindste virksomheder med en 1 eller 2 ansatte i administrationen er som oftest ikke klar over nødvendigheden og hensigten med at have skrevne forretningsgange.

Udfordringen for revisor ved manglende forretningsgange er at revisor ikke umiddelbart kan basere sin revision på systemrevision og dermed test af forretningsgange. Konsekvensen er at revisionen skal baseres på mere substansrevision. Tidskrævende og ikke nær så effektivt.

3.4.7 Interne kontroller

Interne kontroller, er systemer og metoder som har til hensigt at forebygge og reducere risikoen for besvigelser. Interne kontroller kan være designet som systemiske handlinger (det kan være password kontrol, krav om dobbelt attestation ved overførsler m.v.) og indbygget i virksomhedernes it systemer, netbanken, bogholderisystemet, timeregistreringer m.v. Det ses dog ofte i mindre virksomheder at flere af de interne kontroller og kontrolforanstaltninger enten ikke er til stede eller tilsidesættes af enten ledelsen eller af medarbejderne fordi der alligevel ikke er fokus på, eller forståelse for vigtigheden af de interne kontroller. Det kunne for eksempel komme til udtryk ved at et password til virksomhedens netbank, eller til bogholderisystemet er kendt af flere personer i virksomheden. Konsekvensen heraf er at effekten af password og dermed funktionsadskillelsen er forsvindende lille eller nærmest ikke eksisterende. Eneste umiddelbare effekt er at forhindre utilsigtet misbrug af systemet af udefra kommende personer, for eksempel ved tyveri.

3.4.8 Økonomisk effektiv revisor

Populært sagt, så hænger pengene jo ikke på træerne i virksomhedernes baghaver, og derfor er der også en forventning til at revisor udfører sit arbejde økonomisk effektivt. Revisors arbejde vil derfor naturligvis bero på en del skøn og overvejelser foretaget af revisor alene eller i samråd med

ledelsen. Revisionsmæssigt er kravet til revisors arbejde defineret i ISA 200, nærmere bestemt afsnit A45 om revisionens iboende begrænsninger. I SMV segmentet er denne problemstilling relevant, idet revisors rolle i de fleste tilfælde dækker over en samlet pakke med assistance med afslutning af bogholderi og regnskabsgrundlag, opstilling af regnskab samt revision (eller review) af regnskabet. ISA 200s afsnit A45 beskriver de iboende risici som en revisionsopgave indeholder, på grund af en række krav til revisors arbejde og arten af opgaven:

- Regnskabsaflæggelsens art
- Revisionshandlingernes art, og
- Behovet for, at revisionen udføres inden for en rimelig tidsperiode og til en rimelig pris

Midt i finanskrisen er fokus på omkostninger en naturlig del af en virksomhedsledelses dagligdag, herunder også omkostninger til rådgivning og revision. Derfor er kravene til revisors effektivitet uvægerligt skærpet.

3.4.9 Revisors uafhængighed

Revisor skal i egenskab af revisor optræde uafhængigt og som offentlighedens tillidsrepræsentant overfor brugerne af virksomhedernes regnskaber. Udfordringen for revisor ses ofte i praksis at være den, at det regnskabsgrundlag som revisionen modtager fra de små og mellemstore virksomheder ikke er tilstrækkeligt afstemt til brug for en uafhængig revision.

Derfor assisterer revisionsfirmaerne ofte kunderne med afstemning af regnskabsgrundlaget, udarbejdelse af grundlag for vurdering af igangværende

arbejder, samt opstilling af regnskaberne, forud for den egentlige revision. Spørgsmålet er: ”

Kan revisor udføre dette arbejde og samtidig bevare objektiviteten m.v. ved afgivelse af revisionspåtegningen?”

I Erhvervs- & Selskabsstyrelsens vejledning om bekendtgørelsen om godkendte revisors erklæringer¹² oplistes i kapitel 2 en række eksempler på brugere af revisionspåtegninger- eller erklæringer om review. Listen er ikke udtømmende men rammer bredt i forhold til de brugere som alle forventer at revisor ved sin erklæringsafgivelse er objektiv og uafhængig, offentlighedens tillidsrepræsentant.

- Virksomhedsdeltagere
- Ansatte
- Investorer
- Myndigheder
- Kunder
- Leverandører
- Långivere
- Pressen

Opgaven vil forsøge at belyse problemstillingerne omkring revisors dobbeltrolle i forbindelse med regnskabsafslutning og revision/review af årsrapporten med fokus på ovenstående interessenter.

¹² Kilde: Revisorhåndbogen 2011, kapitel 2 om Erhvervs- & Selskabsstyrelsens vejledning til erklæringsbekendtgørelsen

3.4.10 Revisors rolle ved regnskabsudarbejdelsen

Dermed er det ofte i de mindre virksomheder revisor som assisterer med afstemning af regnskabsgrundlaget, f.eks. opdatering af anlægskartoteker, beregning af afskrivninger, periodiseringer, arbejder med afstemning af debitorer og kreditorer m.v.

3.4.11 Tilstrækkeligt grundlag for going concern vurdering

Revisors ansvar i forhold til going concern begrebet er beskrevet i pkt. 1 i ISA 570 om "fortsat drift (going concern)":

"revisors ansvar ved revision af regnskaber med hensyn til den daglige ledelses anvendelse af forudsætningen om fortsat drift ved udarbejdelsen af regnskabet."

Revisor skal altså vurdere værdien af ledelsens going concern forudsætning. En forudsætning som ledelsen skal have grundlag for at vurdere og udtale sig om. Det kan være på baggrund af drøftelser med pengeinstitut om fremtidige kreditfaciliteter, periodebalancer efter statusdagen, budgetter for det kommende års drift, vurdering af ordrebeholdning og lignende.

Ofte ser vi at virksomhederne i SMV segmenter beder revisor om assistance i forhold til ovenstående problemstillinger, virksomhederne besidder ofte ikke de fornødne kompetencer til at udarbejde tilstrækkelig udført periodebalance, de har behov for assistance ved udarbejdelse af drifts- og likviditetsbudgetter ligesom de ofte ønsker revisors bistand i forbindelse med drøftelser med pengeinstitut.

Konsekvensen heraf, er den så at revisors vurdering af ledelsens going concern vurdering, er en vurdering af revisors "egen" vurdering udført for ledelsen? Et dilemma i forhold til ISA 570s forudsætning om revisors vurdering er ledelsens grundlag for sin stillingtagen. Men et nødvendigt dilemma idet virksomhedsejere og ledelse ikke besidder de fornødne kompetencer i forhold til den slags vurderinger.

3.4.12 Opsummering

Revisor har i sin egenskab af uafhængig revisor en række udfordringer ved arbejdet med opgaver for SMV segmentet. Som beskrevet har mange virksomheder i segmentet iboende risici elementer i organisationen som revisor kan have meget svært ved at eliminere i sin revision.

4.0 Ydelser i SMV segmentet

4.1 Revision i SMV segmentet

4.1.1 Revisors kendskab til virksomheden – indledende arbejde

Dansk regnskabsregulering er som bekendt baseret på EU's selskabsdirektiver, herunder også revisionspligten. En revision udført af en godkendt revisor skal leve op til de standarder som er udstedt af IAASB og heraf følger en række grundlæggende krav til revisors udførte arbejde inden erklæringsafgivelse. Revisors mål ved udførelse af en revision defineres i ISA 200, afsnit 11 punkt a og b:

"at opnå høj grad af sikkerhed for at regnskabet som helhed ikke indeholder væsentlig fejlinformation uanset om fejlinformationen skyldes besvigelser eller fejl, således at revisor er i stand til at udtrykke en konklusion om, hvorvidt regnskabet i alle væsentlige henseender er udarbejdet i overensstemmelse med en relevant regnskabsmæssig begrebsramme, og

at forsyne regnskabet med en erklæring og kommunikere som krævet af ISA'erne i overensstemmelse med revisors observationer."

En revision i SMV segmentet og en revision af en børsnoteret virksomhed er i princippet identisk idet det kræves af revisor at kendskabet til virksomheden og grundlaget for erklæringsafgivelsen er det samme. ISAs begrebsramme lægger naturligvis stor vægt på revisors kendskab til virksomheden og dens struktur og ejerforhold m.v. Men ydermere kræves en indgående risikovurdering, en vurdering baseret på kendskab til virksomhedens interne kontroller, egne risikovurderinger og interview med relevante medarbejdere i virksomheden, herunder ledelsen.

Gennemførelse af en tilstrækkelig revision (grundlag for afgivelse af revisionspåtegning) stiller en række krav til revisors arbejde til sikring af egnet og tilstrækkeligt revisionsbevis. Spørgsmålet er, om et sådant revisionsbevis overhovedet kan opnås i situationer med personsammenfald og umulige vilkår for effektiv funktionsadskillelse, herunder effektivt kontrolmiljø.

Revision i henhold til gældende revisionsstandards (ISA 100-999) fordrer et omfattende arbejde i planlægningsfasen, herunder vurderinger af en række oplysninger fra og om den pågældende virksomhed.

”En revision er revision¹³” uanset selskabets størrelse og omfang. Det vil sige at vi som revisorer skal udvise samme omhu, professionelle skepsis og uafhængighed i løsningen af opgaven uanset om vi er revisor for en lille B-virksomhed eller for et større børsnoteret selskab.

Når det er sagt så er der i processtandarden¹⁴ specifikke afsnit, som pointerer at revisor kan have en række udfordringer i forbindelse med revisionens planlægning. Identifikation af risici for væsentlig fejlinformation (ISA 315), revisors reaktion på de vurderede risici (ISA 330) og revisors arbejde med at sikre den fornødne dokumentation og bevis (ISA 500). Nogen egentlig revisionsstandard for arbejdet med revision i mindre virksomheder afvises fortsat af IAASB som udarbejder og vedligeholder de internationale revisionsstandards.¹⁵

Revisionsplanlægning ifølge revisionsstandarden er oversættelser af udenlandske standarder, som henvender til store virksomheder. Årsagen er, at vi kun i meget få lande (herunder i Danmark og Sverige) har krav om revision udført af uafhængig revisor i de helt små virksomheder. Planlægningsprocessen bygger primært på følgende revisionsstandards¹⁶:

- ISA 300 (planlægning af revision af regnskaber) - opdateret clarityudgave
- ISA 315 (Forståelse af virksomheden og dens omgivelser og vurdering af risiciene for væsentlig fejlinformation) - opdateret clarityudgave

¹³ Citat fra Revisionsprocessen efter Clarity standarderne afsnit 1.2.2, Lars Kiertzner

¹⁴ Processtandarden omfatter, ISA 315, ISA 330 og ISA 500 (Revisionsprocessen efter Claritystandarderne afsnit 1.2.1, Lars Kiertzner)

¹⁵ Samme henvisning som fodnote nr. 9

¹⁶ Artikel i Revifora, Revisionsorientering april 2009 af Lars Kiertzner ”revisionsplanlægning og revisionsrisikomodellen

- ISA 320 (Væsentlighed) - opdateret clarityudgave
- ISA 330 (Revisors handlinger som reaktion på vurderede risici) - opdateret clarityudgave

Planlægning af en revisionsopgave fordrer, at revisor skal sætte sig grundigt ind i virksomhedens interne og eksterne miljø og forudsætter vurdering af virksomhedens forretningsgange. Det giver revisor en række grundlæggende problemstillinger, som vi i opgaven vil diskutere indgående. Processtandarderne udstikker en række vejledninger i hvorledes planlægning af en revisionsopgave bør varetages og hvilke problemstillinger som er kernen i planlægningen. Hensyntagen til især klasse B virksomhedernes organisation og revisors øvrige opgaver for virksomheden er begrænset og det må forventes at det giver revisoren en række udfordringer i processen.

Et helt basalt problem for denne type virksomheder er udarbejdelsen af årsregnskabet. De begrænsede ressourcer i virksomhedernes administration umuliggør ofte udarbejdelse af et kvalificeret grundlag for regnskabet, og her er revisors assistance uundværlig. Populært sagt har revisor flere kasketter på, idet revisor ofte assisterer med både afstemning af regnskabsgrundlaget og udfører den efterfølgende revision. Opgaven vil diskutere udfordringer for revisors uafhængighed i sådanne situationer.

Revisors rolle i virksomhederne er således meget og andet end blot den lovpligtige revision. Kan ejerne af de mindste klasse B virksomheder (dem som vil kunne fravælge den lovpligtige revision) allerede nu begynde at glæde sig til et farvel til revisoren eller har revisors arbejde fortsat en værdi for disse virksomheder? Igennem mange år har revisors arbejde og påtegning tilført virksomhedernes årsregnskab troværdighed ved at være garant for, at regnskaberne har overholdt kravene i regnskabslovgivningen. Revisors

revisionspåtegning sikrer med høj grad af sikkerhed, at det er revisors vurdering, at regnskaberne er udarbejdet efter et ensartet og standardiseret regelsæt, og at indregning og måling sker efter anerkendte principper. Ensartethed m.v. sikrer, at eksterne regnskabsbrugere med kendskab til lovgivningen kan læse og forstå regnskaberne, og sikrer dermed, at regnskaberne har den rette informationsværdi.

4.1.2 Revisors uafhængighed

Den altafgørende forudsætning for en revisors mulighed for at påtage sig en given revisionsopgave inden for afgivelse af revisorerklæringer med sikkerhed, hvad enten der er tale om en børsnoteret virksomhed eller det mindste selskab er, at revisor og revisionsvirksomheden kan imødekomme uafhængighedsspørgsmålet. Vedrørende øvrige erklæringsopgaver, er der ikke krav omkring revisors uafhængighed. Reguleringen omkring revisors uafhængighed sker i revisorloven¹⁷, understøttet af Erhvervs- & Selskabsstyrelsens bekendtgørelse om godkendt revisorer og revisionsvirksomheders uafhængighed, samt vejledning hertil.

Bestemmelserne omkring revisors uafhængighed i revisorloven fremgår af §24-26 og de grundlæggende bestemmelser der er implementeret fra EU's 8. direktiv, art. 22. Som det også fremgår senere i indeværende afsnit, er den danske lovgivning på området bygget op omkring en principbaseret model omkring uafhængighed, som ikke tegner nogle klar grænse for hvornår revisor ikke opfylder sin uafhængighed. Revisor skal i stedet vurdere sin egen uafhængighed i forbindelse med at en konkret opgave påtages.

De danske bestemmelser omkring uafhængighed er bredere end EU's 8. direktiv, da de i modsætning her til ikke er begrænset til kun at omfatte

¹⁷ Lov om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder (Revisorloven)

revisors uafhængighed ved lovpligtig revision, men revisors uafhængighed ved alle erklæringsopgaver med sikkerhed.

Der er to grundlæggende principper i bekendtgørelsen¹⁸ omkring trusler imod revisors uafhængighed:

- Independence of mind, forhold hvor det kan bevises, at revisor ikke er uafhængig.
- Independence of appearance, forhold hvor velinformeret tredjemand ikke finder revisor uafhængig i sin fremtoning.¹⁹

Revisors uafhængighed kan opdeles i en generel uafhængighed og opgavekonkret uafhængighed. Den generelle uafhængighed betår i begrænsningen i revisors forbud imod, at drive andet erhverv en revisionsvirksomhed. Bestemmelserne omkring den mere konkrete uafhængighed over for revisors kunder, tager sit udspring i revisorlovens §24. De centrale forhold kan i korthed beskrives som nedenfor og skal ses i forhold til det enkelte kundeforhold:

¹⁸ Bekendtgørelsen om godkendte revisorer og revisionsvirksomheders uafhængighed

¹⁹ Bekendtgørelsen om godkendte revisorer og revisionsvirksomheders uafhængighed

- uafhængig af virksomheden
- Ikke involveret i beslutningstagning
- Ej direkte eller indirekte økonomisk, forretnings- eller ansættelsesmæssigt afhængig af kunden
- Ej afhængig på anden vis, der for 3. mand kan vække tvivl om uafhængighed.
- Uafhængighed omfatter revisor, ansatte i revisionsvirksomheden og eventuelle netværk som revisionsvirksomheden måtte være en del af.
- Maksimalt 20% af revisionsvirksomhedens omsætning fra samme kunde.
- Honorar efter medgået tid, ingen provisions- eller bonusordninger.²⁰

Revisionsvirksomheden skal opstiller retningslinjer, der skal være medvirkende til, at revisors uafhængighed ikke bliver truet. Herunder en række foranstaltninger forud for indgåelse af et kundeforhold, der tvinger den opgaveansvarlige revisor at tage stilling til ovenstående forhold.

Selve revisorloven har ingen gradueringer i uafhængighedsspørgsmålet i forhold til virksomhedernes størrelse eller art. Således skal revisor der udfører revisionserklæringsopgaver med sikkerhed opfylde og imødekomme lovens bestemmelser selv ved mindre virksomheder.

²⁰ Revisorloven §24

4.1.3 Udfordring af revisors uafhængighed ved revision af mindre virksomheder

4.1.3.1 Selvrevision

Netop i det virksomhedssegment som nærværende opgave omhandler, bliver selvrevision et emne. I langt den overvejende del af de flere tusinde virksomheder i segmentet, udgør revisor en betragtelig rolle i årsafslutningen og regnskabsudarbejdelsen. Der er ikke i disse virksomheder den fornødne regnskabsfaglige kompetencer til stede i disse små organisationer. Ofte bliver løsningen at revisor fortager de afsluttende posterings i regnskabsåret hvorefter de opstiller regnskabet, samt formulerer anvendt regnskabspraksis.

I forbindelse med det afsluttende arbejde op til årsafslutning foregår der typisk en dialog imellem kunden og revisor. Grundet det forhold, at revisor typisk er kundens eneste økonomiske rådgiver, bliver det i praksis ofte revisor der foretager de regnskabsmæssige skøn i regnskabet. Som eksempler herpå kunne nævnes, vurdering af tilgodehavender fra salg, værdiansættelse lager, opgørelse igangværende arbejder.

I segmentet af mindre virksomheder findes også de helt små selskaber hvor revisors bistand ikke begrænses til afsluttende posterings og opgørelser. Virksomheder hvor revisor i praksis udfører alle administrative registrerings- indberetnings- og afstemningsopgaver. Det er den typiske håndværksvirksomhed hvor ejerens arbejde omkring regnskabet er begrænset til fakturering, åbne post og betale regninger. Sådan omfattende kunde assistance stiller en række klare udfordringer i forhold til revisors uafhængighed ved en senere revision af regnskabet for samme virksomhed.

I vejledningen for bekendtgørelsen²¹ er der et længere afsnit der beskriver de forhold revisor skal være særligt opmærksom på, når denne udfører opgaver som bogføring og regnskabsudarbejdelse for de kunder, som samme revisor også reviderer. De forhold der bliver fremhævet i afsnittet er, at hvis der ikke er tale om en virksomhed med offentlighedens interesse kan revisor som udgangspunkt godt foretage bogføring eller regnskabsudarbejdelse for kunden og efterfølgende udføre erklæringsopgaven. Der bør dog ske en afvejning af omfanget af den udførte bistand sammenholdt med kundens størrelse.

I forbindelse med regnskabsudarbejdelse og de vurderinger, klassifikationer og skøn som skal foretages, skal disse foretages af ledelsen i henhold til Årsregnskabsloven. I vejledningen fremgår det at revisor i den forbindelse gerne må rådgive og vejlede ledelsen i hvilke forskellige løsningsmuligheder den har indenfor de forskellige områder. Dog skal revisor være påpasselig omkring de områder hvor revisor senere skal foretage egen selvstændige og kvalificeret vurderinger af de af ledelsen udarbejdede retningslinier og skøn.

I henhold til vejledningen vurderes alle ovenstående forhold af revisor selv, med udgangspunkt i de i Revisorlovens bestemmelser omkring vurdering af uafhængighed forud for en erklæringsopgave. Det fremgår også i vejledningen, at såfremt revisor er i tvivl omkring sin uafhængighed ved revision af et regnskab som han selv har udarbejdet, kan han forelægge hans tvivl for ledelsen i kundevirksomheden og de kan i fællesskab afgøre hvorvidt revisor kan påtage sig opgaven som uafhængig.

I vejledningen er der i flere forbindelser hentydninger til, at revisor kan tillade sig en større bistand jo mindre kundevirksomheder er tale om. Afsnittet i vejledningen afsluttes med en særlig bemærkning omkring A- og B-

²¹ Vejledning om bekendtgørelsen om godkendte revisorer og revisionsvirksomheders uafhængighed, Erhvervsstyrelsen afsnit 6.1.1

klasse virksomheder. Et afsnit som benyttet i forhold til revisors inhabilitet og således også i forbindelse med selvrevision og egenkontrol:

"Endelig vil forhold ved kunden kunne have central betydning for anvendelsen. Er der således alene tale om mindre kundevirksomheder, som blot er omfattet af årsregnskabslovens regnskabsklasse A og B, vil det på grund af den mindre samfundsmæssige interesse i disse virksomheder kun sjældent medføre inhabilitet hos revisor, at der foreligger en situation, som omhandlet i §6."²²

Ovenstående uddrag af vejledningen giver således en ret bred ramme for hvor meget bistand og assistance revisor kan udføre for kunden uden, revisors uafhængighed bliver truet. Endvidere fremgår det også af vejledningen, at revisor kan deltage i regnskabsudarbejdelsen i større omfang i kundevirksomheder som ikke er underlagt revisionspligt, også i det tilfælde hvor virksomheden ønsker at forsyne regnskabet med en erklæring med sikkerhed.

Trods ovenstående er det dog også præciseret at revisor altid skal være opmærksomhed på den trussel imod uafhængigheden som selvrevision og egenkontrol i deres natur udgør og, der altid skal foretages de mulige foranstaltninger, således truslen minimeres eller elimineres. Herunder ligeledes omkring revisors udtalelse omkring økonomiske oplysninger som revisor har udarbejdet på vegne af kunden, eller har deltaget i beslutningstagen på vegne af kunden.

Vejledningen kommer ikke med en klar grænse for den bistand og involvering revisor kan tillade sig i forhold til bogføring og regnskabsudarbejdelse for kundevirksomheder som samtidig er revisionskunder der afgiver erklæringer

²² Vejledning om bekendtgørelsen om godkendte revisorer og revisionsvirksomheders uafhængighed, side 19, afsnit 1

med sikkerhed. Der henvises til at revisor overholder god revisorskik og derved sætter grænsen.

4.1.3.2 Partsrepræsentation

En anden udfordring i forhold til revisors uafhængighed der er særdeles aktuel i virksomhederne i segmentet bunder i det faktum, at revisor i mange tilfælde er virksomhedernes eneste økonomiske rådgiver. Ofte bliver revisor rådført når der overvejes investeringer, ved skattesager, ved bank- og finansieringsmøder med pengeinstitutter.

I vejledningen er forholdene omkring partsrepræsentation eller partiskhed behandlet i et overordnet omfang. Det fremgår at bestemmelserne er begrænset til at omfatte revisors deltagelse som partsrepræsentant for kunden ved juridiske tvister. Sådanne forhold vil betragtes som uafhængighedstruende for revisor. Bestemmelserne er overordnede og begrænset, da hensigten ikke skulle være at fratage revisor muligheden for at fortage indberetninger og anmeldelser til offentlige myndigheder på vegne af kunden.

Ligeledes betragtes revisors bisiddelse ved kundevirksomhedens skattesager eller ved sager i fondsrådet heller ikke som en uafhængighedstrussel. Dog skal revisor være opmærksom på sin rolle som bisidder, at denne ikke ændres til repræsentant for kundevirksomheden.

Et andet højaktuelt eksempel på en potentiel uafhængighedstrussel er revisors deltagelse i kundevirksomhedens bank- og finansieringsmøder. Ofte deltager revisor i kundevirksomhedens bankmøder som bisidder i skikkelse af virksomhedens rådgiver. Som udgangspunkt giver dette ikke de store

spekulationer i forhold til tvivl omkring revisors uafhængighed, så længe revisor holder sin rolle som bisidder. Det er der formentlige heller ikke problemer med når der er tale om kundevirksomheder af en vis størrelse hvor ledelsen selv har kompetencerne til at gennemgå og uddybe økonomiske effekter af budgetter, investeringsprojekter og årsregnskaber.

Modsat disse virksomheder findes der et stort antal mindre virksomheder hvor ledelsen ikke besidder disse kompetencer. Hvor revisor naturligt som deres rådgiver, både bliver den udarbejdende kraft i forhold til budgetter, investeringskalkuler og regnskaber, men også i langt større omfang deltager aktivt i bankmøder og finansieringsmøder.

Det ville ikke være utænkeligt at forestille sig et eksempel hvor revisor med stor bistand har deltaget i budgetudarbejdelsen for en mindre kunde. Budgettet indeholder måske en række væsentlige forudsætninger og en række investeringer med forventede afkast. Revisor deltager herefter i et finansieringsmøde med virksomhedens kreditinstitut, hvor en fremtidig finansiering bliver fastlagt på baggrund af budgettet. Efter gennemførslen af årets aktivitet skal der udarbejdes et årsregnskab og i denne forbindelse skal ledelsen foretage en lang række vurderinger og skøn, velvidende at virksomhedens kreditinstitut samtidig forventer en opfølgning på det budget der blev udarbejdet forud for regnskabsåret. Ledelsen rådfører sig selvfølgelig med deres revisor og i fællesskab får de afsluttet regnskabsgrundlaget og revisor opstiller regnskabet. Efterfølgende foretager revisor revisionen af selskabets årsregnskab som uafhængig revisor.

Ovenstående eksempel beskriver meget kort hvordan mange rigtig mange virksomheder benytter deres revisor. Hos disse virksomheder benyttes revisors bistand i vid udstrækning og det stiller virkelig nogle krav til revisor selv, for hans uafhængighed ikke trues af disse dobbeltroller. Der er selvfølgelig tale

om mindre virksomheder som ikke enkeltstående har offentlig eller samfundsmæssig interesse.

4.2 Etiske regler ved afgivelse af erklæring med sikkerhed

I klar sammenhæng med revisors uafhængighed findes bestemmelserne omkring revisors etiske adfærd. I revisorloven præsenteres disse som god revisorskik og i henhold til lovens §1, stk 2, og nærmere præciseret i FSR's retningslinjer på baggrund af oversættelsen af IFAC' Code of Ethics for professional accountants, samt de tilføjelser fra mere restriktive nationale regler. Bestemmelserne bygger på principbaserede bestemmelser som det også gør sig gældende ved revisors uafhængighed. De gældende principper er i henhold til Revisorloven følgende:

- **Integritet:**
Revisor skal være redelig og ærlig i alle professionelle og forretningsmæssige forbindelser.
- **Objektivitet:**
Revisor må ikke være forudindtaget, have interessekonflikter eller være under utilbørlig påvirkning af andre, således at den professionelle og forretningsmæssige dømmekraft undertrykkes
- **Fortrolighed:**
Revisor skal respektere fortroligheden af informationerne opnået som et led i professionel og forretningsmæssige forbindelser og må ikke videregive sådanne informationer til tredjemand uden behørig og specifik tilladelse hertil, medmindre der er juridisk eller professionel ret eller pligt hertil.

- **Professionel adfærd:**
Revisor skal overholde relevant lovgivning og anden regulering og undgå enhver form for adfærd, som kan miskreditere revisorstanden.
- **Professionel kompetence og fornøden omhu:**
Revisor er forpligtet til løbende at vedligeholde sin faglige viden og færdigheder på det niveau der er nødvendigt for at sikre, at klienten eller arbejdsgiveren modtager en kvalificeret professionel ydelse baseret på en opdateret viden om den seneste udvikling inden for god skik, lovgivning og metoder. Revisor skal ved levering af professionelle ydelser optræde omhyggeligt og i overensstemmelse med relevante faglige og professionelle standarder.²³

Ved erklæringsopgaver med sikkerhed skal revisor overholde samtlige ovenstående principper i henhold til Revisorlovens §1, stk 2. Ved øvrige erklæringsopgaver skal revisor udelukkende udvise professionel kompetence og fornøden omhu.

Det er revisors pligt at iværksætte foranstaltninger reducerer eller eliminerer eventuelle trusler imod de grundlæggende principper. Herunder de foranstaltninger der fremsættes fra lovgivningens og FSR's side, vedrørende uddannelse og krav om at følge professionelle standarder.

4.2.1 Udfordring af etiske regler ved revision af mindre virksomheder

Da revisor også skal efterleve de etiske regler ved revision af mindre virksomheder, opstår der enkelte gråzone spørgsmål omkring principperne.

²³ Retningslinier for revisors etiske adfærd, FSR's bestyrelse (Etiske regler)

Som tidligere beskrevet under vores afsnit omkring revisors uafhængighed bistår revisor ofte kundevirksomheden i forbindelse med aflæggelse af årsregnskabet. Revisor rådgiver virksomheden omkring regnskabsmæssige skøn og assistere ofte med bogføringen af virksomhedens bilag, posteringer vedrørende afslutning af regnskabsgrundlaget.

Samme forhold betragtes ifølge de etiske regler, som forhold hvor der kan opstå trusler imod revisors objektivitet. Det er ret åbenlyst, at revisor vil have en forudindtaget holdning til forskellige områder i han revision, når han selv har rådgivet virksomheden i forbindelse med grundlagsudarbejdelsen.

Forholdet er ikke behandlet specielt konkret i de udarbejdede retningslinier. Det er dog præciseret at revisor har pligt at fortage alle mulige sikkerhedsforanstaltninger imod truslen. Vedrørende revisors objektivitet ligger truslerne og de sikkerhedsforanstaltninger der kan etableres imod dem, ret tæt op dem beskrevet i vejledningen omkring revisors uafhængighed.

4.2.2 Sammenfatning og diskussion uafhængighed og etiske regler

Revisors uafhængighed, i kombination med de etiske regler, er de mest grundlæggende og vigtigste bestemmelser. Omverdenen og regnskabsbrugerne ville ikke tillægge regnskabet meget værdi, hvis ikke der er tale om en uafhængig revisor, som opfylder den tiltro og respekt de har. Vedrørende det virksomhedssegment som indeværende opgave omhandler, opstår der dog ofte udfordringer i forhold til den teoretiske uafhængighed og objektivitet. Revisor bistår kundevirksomheden med en række assistance og rådgivningsopgaver, der vedrører det regnskab han senere skal revidere. Lovgivningsmæssigt er der ikke udtømmende bestemmelser der fortæller revisor hvad han kan tillade sig, men derimod fastlagt nogle principper som han skal følge. Herudover sonderer man imellem kundevirksomhedernes størrelse og offentlig og

samfundsmæssig interesse, hvor revisor skal være særlig opmærksom. Modsat mindre virksomheder hvor revisor i større omfang kan deltage aktivt i regnskabsudarbejdelsen.

Revisors store deltagelse i udarbejdelse af både regnskabsgrundlag og selve regnskabet har i flere sammenhænge været til diskussion, om hvorvidt det egentlig truer hans uafhængighed og hvorvidt der skal indføres flere forbud. Vi må jo konstatere via vores erfaringer fra revisionsbranchen og i særdeleshed hos revisionskunder i regnskabsklasse B i henhold til Årsregnskabsloven, at revisor ikke fuldt ud opfylder den teoretiske uafhængighed, og i endnu mindre grad den teoretiske objektivitet. I forbindelse med udarbejdelse af regnskabsgrundlaget og efterfølgende regnskabet, tager revisor en lang række beslutninger for kunden, i forhold til regnskabsmæssige skøn og vurderinger. I sagens natur kan revisor ikke være objektiv når han reviderer på baggrund af registreringer, afstemninger, opgørelser og værdiansættelser som han selv, eller en yngre medarbejder har udarbejdet. Den teoretiske objektivitet vil kun yderst sjældent bestå når man udelukkende ser på selve revisionen. Ser man derimod samlet på det arbejde revisor har udført på det pågældende område, vil man klart se at revisor har været objektiv. Han var det bare på et tidligere tidspunkt. Nemlig da han udarbejdede grundlaget for regnskabet.

Som revisorer har vi ladet vores faglige stolthed og kvaliteten af regnskaberne komme før opfyldelsen af den teoretiske uafhængighed og objektivitet ved revisionen. Og vi kan stille os samme spørgsmål som forskningslektor Lars Bo Langsted, stillede i en artikel²⁴ i Revision og Regnskabsvæsen: "Hvad er vi mest interesserede i? Rigtige regnskaber eller påtegninger fulde af forbehold." Han svarer ikke direkte på spørgsmålet, men ligger vægt på, at hvis man gerne vil have rigtige regnskaber, så lad da den kompetente, faglig uddannede

²⁴ Revision & Regnskabsvæsen årg. 2001, Nr. 1 side 6-12. Revisors uafhængighed - myter og fakta

revisor bistå med udarbejdelsen af regnskabet, herunder indholdet og opsætningen.

Når alt kommer til alt, så udarbejder revisorerne i dag regnskaberne for de mindre virksomheder på fuldstændig samme vis som de altid har gjort og den samfundsmæssige relevans for virksomhedssegmentet som helhed, må klart være at der består pålidelige og lovopfyldende regnskabsmæssige informationer.

4.3 Overordnede mål og revisionens gennemførelse

ISA 200 indeholder de grundlæggende begreber omkring formålet med revisionen af regnskaber, samt de generelle principper i forbindelse med revisionen. Hertil beskrives ledelsens ansvar i forbindelse med regnskabsaflæggelsen, samt identifikation af den regnskabsmæssige begrebsramme der skal benyttes ved regnskabsaflæggelsen. En række helt centrale termer i revisionssammenhæng bliver præsenteret i denne ISA. Der er i forbindelse med clarity projektet tilføjet en del uddybende kommentarer til begreberne.

Det overordnede formål med revisionen af regnskaber, er ifølge ISA 200, at gøre revisor i stand til at afgive en konklusion med høj sikkerhed om hvorvidt regnskabet i al væsentlighed er udarbejdet i henhold til relevant begrebsramme. Denne konklusion udarbejdes på baggrund af revisors udførte arbejde, hvilket foretages i overensstemmelse med de gældende ISA. Formålet med at udføre revision af regnskaber og revisor udtrykker en konklusion er, at give regnskabsbrugerne tillid til regnskabet og de informationer der indgår heri.

Der henvises til at revisionens omfang og revisionshandlinger fastlægges i henhold til revisors vurdering og de ISA'er som efter omstændighederne er relevante.

4.3.1 Professionel skepsis

Både planlægningen og udførelsen af revisionen skal foretages med en professionel skeptisk holdning. Der fremgår egentlige ikke nogen klar definition på hvad den professionelle skepsis er. Ud fra de formuleringer der er i ISA formodes, at det egentlig blot er revisors faglige fornuft, som han har tilegnet sig via hans kendskab til samtlige gældende ISA'er, vejledninger og anden gældende lovgivning på relevante områder.

Da regnskabet er udarbejdet ud fra en række omstændigheder og skøn fra ledelsens side, er det vigtigt at revisor, benytter sin professionelle skepsis og, stiller sig spørgende overfor informationerne generelt. Revisor skal foretage en kritisk vurdering af gyldigheden af det opnåede revisionsbevis, samt hvorvidt et revisionsbevis kan modsige et andet. Revisor skal være opmærksom på forhold der kan tyde på tilfælde af besvigelser, samt omstændigheder der kan give anledning til yderligere revisionshandlinger, der ikke nødvendigvis indgår i ISA'erne.

Hertil bør revisor være opmærksom på hvorvidt revisionsbevis kan betvivle eller modsige oplysninger og dokumentationer modtaget fra ledelsen. Under udførelsen skal revisor ikke stille sig tilfreds med revisionsbeviser der ikke sandsynliggør de pågældende forhold og oplysninger, samt udelukkende er baseret på tillid til den øverste og daglige ledelses ærlighed og integritet.

I forhold til det virksomhedssegment som nærværende opgave behandler, finder netop den professionelle skepsis fra revisors side stor relevans. Virksomheder der er begrænset i interne kontroller og procedurer, som ofte kun har enkelte ansatte, benytter revisor i stor stil ledelsens vurderinger og udtalelser i forbindelse med revisionen. Denne type virksomheder består ofte af ukomplicerede transaktioner og regnskabsområder. Netop her bliver denne skepsis vigtig, således revisor, også efter et flerårigt kundeforhold, forholder sig kritisk og ikke lader sig styre af tidligere positive erfaringer og det mere simple regnskabsgrundlag.

4.3.2 Faglig vurdering

I forbindelse med udførsel af konkrete revisionsopgaver stilles der krav til revisors faglige vurdering. I ISA 200 lægges der vægt på at kun en revisor med tilstrækkelige kompetencer og uddannelse, er i stand til at fortolke de relevante begrebsrammer og etiske krav, samt revisor har den nødvendige viden og erfaring til at kunne træffe faglige beslutninger i forbindelse med revisioner. Dette gælder især omkring følgende forhold:

- Væsentlighed og revisionsrisiko
- Arten, tidsmæssig placering, og omfanget af revisionshandlinger
- Vurdering af om der er opnået tilstrækkeligt revisionsbevis, og om der skal gøres yderligere for at opnå overordnede mål
- Vurdering af, de af ledelsen, udøvede skøn og vurderinger i forhold til begrebsrammen
- Foretage konklusioner på grundlag af revisionsbevis og ledelsens skøn

Der henvises også til at revisor i forbindelse med vanskelige og omtvistelige forhold, ved revision, konsultere sig med andre personer på rette niveau omkring disse ting, for at sikre kvalificerede og rimelige konklusioner.

Med professionel skepsis og faglig vurdering fastlægges kravene til revisors faglige færdigheder meget højt. Bestemmelser der bl.a. sikrer at revisorer ikke kan påtage sig opgaver, som de ikke føler sig fagligt i stand til. Samtidig sikrer det også et højt fagligt niveau hos de revisorer der udelukkende udfører revisioner for mindre virksomheder. Bestemmelserne tvinger en hver revisor til at opretholde det faglig niveau til gavn for den enkelte erklæringsopgave og for revisorstanden som helhed.

4.3.3 Revisionsbevis

Revisors evne til at afgive konklusioner på det udførte arbejde, dannes på baggrund af det opnåede revisionsbevis og hovedparten af revisionen består i, at indhente revisionsbeviser. Virksomhedens registreringssystem er ofte en vigtig kilde til fremskaffelse af revisionsbevis, men også informationer fra eksterne aktører kan have stor værdi i denne sammenhæng. Revisionsbeviset karakteriseres som informationer der er understøttende, be- eller afkræftende i forhold til ledelsens udsagn. Hertil situationer hvor ledelsen nægter at udtale sig, kan denne mangel på udtalelsesvillighed benyttes som revisionsbevis.

I ISA 200 beskrives de to hovedbegreber omkring revisionsbevis, nemlig, tilstrækkelighed og egnethed. Begreberne hænger uigenkaldelige sammen i forbindelse med revisionen, men skal samtidig stilles i forhold til den aktuelle revisionsrisiko på et pågældende område. Revisionsområder med lav revisionsrisiko kræver lavere mængde og kvalitet af revisionsbeviser. Hvor imod revisionsområder med stor risiko kræver både større mængde af revisionsbeviser og større kvalitet i revisionsbeviserne. Dog kan opnåelsen af yderligere revisionsbevis ikke kompensere for bevisernes dårlige kvalitet. Kvaliteten af revisionsbeviser er afhængig af hvilke kilder der benyttes til at

opnå beviserne og bevisernes uafhængighed i forhold til virksomheden. Der lægges i ISA 200 vægt på, at mængden og kvaliteten af revisionsbeviserne indenfor et bestemt område igen er en faglig vurdering, der foretages af revisor i forhold til risikoen for fejlinformationer.

4.3.4 Revisionsrisiko

Revisionsrisikoen er et revisionsteknisk udtryk for risikoen for væsentlig fejlinformation. I ISA regi kategoriseres fejlinformationer på to niveauer som henholdsvis på overordnet regnskabsniveau og revisionsmålsniveau. Hvor førstnævnte, i ordlydens natur, relaterer sig til risikoen for overordnede fejlinformation i regnskabet som helhed, og sidstnævnte relaterer sig til risikoen for fejlinformationer i enkelttransaktioner, poster og oplysninger.

Der er to typer af risici i forhold til revisionsmål, nemlig, den iboende risiko og kontrol risikoen. Den iboende risiko er et udtryk for den naturligt givne risiko som grupper af transaktioner, balanceposter og oplysninger. Risikoens størrelse bestemmes af postenes art, mængde, kompleksitet og i hvor stor grad der er benyttet skøn og vurderinger i forbindelse med posternes værdiansættelse. Der er mennesker bag tallene og jo flere transaktioner og vurderinger der er indeholdt i posterne, jo større er risikoen for at der laves fejl. Ud over posternes sammensætning kan også forretningsmæssige forhold og teknologiske forhold have indflydelse på den iboende risiko. Her er regnskabsposten varebeholdninger typisk eksempel, hvor løbende vurderinger danner grundlag for revisionen. Den iboende risiko i netop sådan et tilfælde vil typisk være høj.

Kontrolrisikoens størrelse er afhængig af den daglige ledelses evne til at udarbejde og følge gode og effektive interne kontroller i virksomheden. Såfremt der i virksomheden er iværksat gode kontroller vil dette reducere

kontrolrisikoen, men man vil aldrig kunne eliminere risikoen fuldstændig, grundet den iboende risiko, der altid vil være til stede. Antallet og funktionaliteten af virksomhedens interne kontroller vil være afgørende for den tidsmæssige placering og mængden af substanshandlinger som revisors bør foretage for at underbygge sin revision. I et tilfælde med gode interne kontroller kan revisor i større omfang nøjes med kontrolhandlinger af de interne kontrollers funktionalitet og effekt, samt i mindre grad foretage underbyggende substanshandlinger. Hvor imod i et tilfælde med dårligere, eller manglende interne kontroller, vil revisor være nødt til at foretage en langt større mængde substanshandlinger for at opnå det krævede niveau af sikkerhed i sin revision.

I ISA'erne beskrives ovenstående risici sjældent særskilt, men betegnes samlet som risiciene for væsentlig fejlinformation.

4.3.5 Mindre virksomheder

I ISA 200 opstilles den ramme, som ISA'erne bevæger sig indenfor, når betegnelsen "mindre virksomheder" benyttes. Betegnelsen omhandler virksomheder hvor ejerskabet og lederskabet er fordelt på en lille kreds af personer, ofte er ejer og leder samme person. Endvidere vil disse virksomheder være karakteriseret ved at opfylde et eller flere af nedenstående eksempler:

- Simple eller ukomplicerede transaktioner
- Simpel bogføring
- få forretningsområder og få produkter indenfor forretningsområderne
- få interne kontroller
- få ledelsesniveauer med ansvar for en bred vifte af kontroller

- få ansatte, hvoraf mange har en lang række opgaver

I ISA 200 er der ikke en række overvejelser omkring disse mindre virksomheder, der henvises til at de overvejelser der måtte være præsenteret i øvrige ISA'er, udtænkt til en ikke børsnoteret virksomhed, og således en vidtrækkende betegnelse set ud fra danske forhold.²⁵

4.3.6 Høj grad af sikkerhed

Ved revision i henhold til ISA opnås høj grad af sikkerhed for, at regnskabet som helhed ikke indeholder væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser og fejl. Der henvises til, at det ikke er muligt at opnå fuld sikkerhed, grundet de iboende begrænsninger der er i en revision. Revisor kan kun fortage test i forbindelse med sin revision. Disse test vil aldrig være 100% i forhold til de faktiske forhold. Det faktum at ledelsen til enhver tid har muligheden for at tilsidesætte de interne kontroller, samt det forhold, at det meste revisionsbevis ikke kan betragtes som definitivt, men udelukkende sandsynliggørende af de faktiske forhold.

Ligeledes indeholder revisors undersøgelser og arbejder en lang række vurderinger. Revisor skal vurdere rimeligheden af de af ledelsens udarbejdede skøn i forbindelse med udarbejdelsen af regnskabet. Herudover vurderinger omkring selve revisionsplanlægningen og udførelsen - den tidsmæssige placering og omfanget af revisionshandlingerne. ISA 200 henviser til yderligere revisionshandling, såfremt begrænsninger i de tilgængelige beviser, vanskeliggør dragningen af konklusioner om revisionsmål. Nærmere herom er reguleret i RS 500 omkring revisionsmål.

²⁵ Kilde til afsnittet ISA 200: Den uafhængige revisors overordnede mål og revisionens gennemførelse i overensstemmelse med danske revisionsstandarder

4.3.7 Udfordringer i henhold til mindre virksomheder

De grundlæggende forudsætninger der er gennemgået i ISA 200 er i et vis omfang så grundlæggende at de også giver god mening i forhold til revision i mindre virksomheder. Revisors professionelle skepsis og faglig vurdering er i særdeleshed vigtig når der skal revideres et mindre selskab. Når omfanget af kontroller, samt regnskabsmæssig og regnskabstekniske kompetencer ikke er stort, stiller der større krav til revisors evne til at være kritisk og revisors opmærksomhed generelt.

I forhold til revisionsrisikoen i forbindelse med revision af mindre virksomheder, bliver risikoen for væsentlig fejlinformation på regnskabsniveau reduceret væsentlig, grundet det praktiske faktum, at revisor har deltaget i udarbejdelse af grundlaget og ligeledes opstillet regnskabet for virksomheden. Risikoen for fejl i transaktioner og enkelte poster og oplysninger er langt større, grundet det lille omfang af kontroller og procedurer. Revisor må tage de nødvendige forholdsregler for dette i sin planlægning, således der bliver lagt væsentlig fokus på substansrevisionen.

Ovenstående understøttes i en undersøgelse offentliggjort på FSR's hjemmeside juli 2011, fremgår det at næsten 70% af de i deltagende revisorer, har medvirket til rettelse af væsentlig fejlinformation i regnskabsudkastet eller regnskabsgrundlaget. Det fremgår endvidere, at de fleste af de rettede fejl, vedrører bogføringsfejl.²⁶

Kontrolrisikoen kan, i mindre virksomheder, være meget varierende. Der er meget stor forskel på hvor stor indsats ledelsen gør for at imødekomme fejl i

²⁶ FSR's hjemmeside - nyheder 2011 - Artikel: To ud af tre revisorer finder og retter fejl i regnskaberne.

registreringer og hvor kontrollerende man er i forhold til de ansatte i organisationen. Vores erfaringer fra de mindre ejer ledede virksomheder er, at der i de fleste tilfælde er en god ledelseskontrol i forhold til bilagskontrol og sikring i forhold til betalinger. Ledelsens fokus ses ofte omkring kontroller til sikring imod besvigelser mod selskabet. I lidt mindre grad sker der kontrol af registreringer, bogføring og afstemninger. På dette område har man i større omfang tiltro de medarbejdere der udfører disse opgaver, og ledelsen har ikke den samme motivation for samme grundighed.

Den største udfordring vi ser i forhold til de grundlæggende principper i ISA tager sit udgangspunkt i ISA definitionen af en mindre virksomhed. I ovenstående afsnit fremgår de karakteristika der i ISA regi er ved de mindre virksomheder. Det er et meget kort afsnit i standarden og omhandler virksomhedens interne opsætning og organisation, uden beløbsgrænser eller lign. Der er tale om en international revisionsstandard der skal sætte rammerne for omfanget af revision, så den åbne formulering har sin ret og skal kombineres med interne nationale regler og grænser for revisionspligt. Situationen er blot den, at revisionsstandarden er formuleret ud fra en nedre bundgrænse for revisionspligt der er langt større end vores danske regler. For at sammenligne, så er en lille virksomhed i international regi stadig en ret stor virksomhed, set fra danske forhold.

4.3.8 Planlægning og væsentlighed ved revision af mindre virksomheder

Det overordnede mål med revisors planlægning af revisionen fremgår i ISA 300. Planlægningen skal gøre revisor i stand til at udføre revisionen effektivt. Revisionsplanlægningen omfatter en fastlæggelse af revisionsstrategi og udarbejdelse af en konkret revisionsplan til brug for selve revisionens udførsel. Planlægningen skal hjælpe revisor med at blive opmærksom på en række relevante områder i revisionen.

- Passende opmærksomhed på vigtige revisionsområder
- Identificere og løse mulige problemer rettidigt
- Organisere og lede revisionsopgaven, med effektivitet og økonomisk hensigtsmæssighed som hovedmål
- Udvalge medlemmer til opgaveteamet med de krævede og passende færdigheder, som revisionsopgaven måtte kræve, samt fordeling af opgaver indenfor teamet
- Lette instruktion og tilsyn af revisionsteamet medlemmer, samt gennemgang af deres arbejde
- Koordinere eventuelt arbejde udført af kompetente revisorer og eksperter

Planlægningsfasen i revisionen skal i henhold til ISA 300 ikke ses som en alene stående engangsgave forud for revisionen, men nærmere en interaktiv proces som fortsættende kontinuerlig før, under og efter revisionen.

4.3.9 Den overordnede revisionsstrategi for mindre virksomheder

Den overordnede revisionsstrategi i mindre virksomheder er som udgangspunkt baseret på samme ramme som øvrige, der er dog enkelte bemærkninger omkring kompleksiteten af planlægningen kan reduceres. I afsnittet er det konstateret, at mange revisionsopgaver i mindre virksomheder udføres af meget små teams, eller endda af den ansvarlige partner. Til sådanne revisionsopgaver kan selve planlægningen formuleres i et kortfattet notat, forudsat at de grundlæggende elementer stadig indgår og er blevet berørt. Der er ikke yderligere instruktioner omkring krævede dokumentationer til revisionsstrategien ved mindre virksomheder end, at den mindre komplekse opgave kan planlægges med et mindre komplekst notat.

Når revisionen udføres af den ansvarlige partner alene, opstår der ikke udfordringer i forhold til styring af revisionsteamet. Det udbydes, at den ansvarlige partner i sagens natur i så fald vil være fuld ud informeret omkring alle forhold i revision. Der bemærkes en praktisk udfordring i forhold til hensigtsmæssigheden i, at en enkelt person skal bevare objektiviteten i forhold til alle skøn der er foretaget i forbindelse med revisionen. I tilfælde hvor kompleksiteten er særlig stor eller der i revisionen er usædvanlige forhold, bør det overvejes hvorvidt den ansvarlige revisor kan sparre med anden revisor med en passende erfaring.

4.3.10 Udfordringer ved revision i mindre virksomheder

Umiddelbart ser vi ikke nogle udfordringer omkring planlægningen af revisionen i mindre virksomheder ud fra kravene i ISA. Kravet omkring et kortfattet notat ved planlægningen af revisionen mindre virksomheder, tvinger stadig revisor til at forholde sig til en række forhold, samt dokumentere at der er foretaget nogle overvejelser omkring planlægningens centrale emner. Der er dog en række elementer i planlægningen som ikke giver specielt meget mening i de mindre virksomheder. Grundet det faktum at revisor i mange tilfælde har udført regnskabsmæssig assistance forud for revisionen, vil han ofte være helt klar på hvilke væsentlige områder han vil revidere. Endvidere er virksomhedernes kompleksitet typisk så lav, at der ikke skal foretages mange overvejelser, hverken i forhold til revisionens omfang eller den tidsmæssige placering. På baggrund af dette faktum sker der som sådan ikke nogen egentlig planlægning af revisionen. Det revisionsplanlægningen bliver derfor blot en formalitet der skal udarbejdes i forbindelse med revisionen, der i meget standardiserede vendinger kort omfatter de krav der stilles i ISA.

Fastsættelsen af væsentlighed i forbindelse med revisionsplanlægningen for mindre virksomheder, giver ofte et relativt lavt væsentlighedsniveau. I henhold til ISA 320 kan det være hensigtsmæssigt at forholde sig kritisk til beregningsmodellerne. Enkelte af elementerne i beregningen kan f.eks. være påvirket af ejernes udbyttepolitik, der nedbringer størrelsen af væsentlighedsniveauet. Her kan det være meningsfyldt, at korrigere for denne slags forhold, således der fremkommer et mere retvisende niveau.

Det er vores erfaring, at der i den praktiske revision af mindre virksomheder tages en anden betragtning omkring væsentlighed end det er tilfældet ved større revisionsopgaver. Igen handler det om, at revisor er meget deltagende i selve udarbejdelsen af regnskabet, hvor rigtighed frem for væsentlighed benyttes som mål. Ved revisionen af mindre virksomheder vil revisor i stort omfang rette beløb der er langt mindre end det fastsatte væsentlighedsniveau. Revisor holdes ofte til ansvar fra kundevirksomhedens side, i forhold til sin grundighed med regnskabet og de indeholdende enkeltposter. Derfor vil der i de fleste tilfælde blive foretaget mange små rettelser med henblik på rigtigheden af den enkelte regnskabspost.

4.4 Interne kontroller

Interne kontroller kan eksemplificeres ved forskellige rutiner og funktionsadskillelse i andre funktioner i virksomheden. Eksempelvis attestations ved ordre indgang, kontrol af modtagne varer, kvittering ved varetræk m.v. Alt sammen elementer i et internt kontrolsystem som skal sikre mod misbrug og besvigelser. I ISA 315, afsnit A51 opdeles interne kontroller i fem hovedelementer. ISAernes begrebsramme giver revisor et nyttigt værktøj i forhold til vurdering af hvorvidt virksomhedens interne kontroller påvirker revisionen:

- Kontrolmiljøet
- Virksomhedens risikovurderingsproces
- Informationssystemet, herunder de tilhørende forretningsprocesser, der er relevante for regnskabsaflæggelse og kommunikation
- Kontrolaktiviteter
- Overvågning af kontroller

Revisionen kan, når systemerne er dokumenterede, teste rutinerne ved at foretage en række tests, kontroller og efterprøvning af de beskrevne rutiner. Udfordringen for revisionen i mindre virksomheder går igen i forhold til de øvrige oplistede problemstillinger, nemlig at området har meget lidt eller ingen fokus fra ledelsens side. Den manglende fokus skal ses i lyset af at det som oftest er svært for ledelsen at se hensigten med og værdien i at bruge ressourcer på området. Holdingen er at ledelsen som oftest selv godkender det meste selv alligevel, hvorfor så spilde tid og energi på kontrollere sig selv.

4.4.1 De 5 hovedelementer i virksomhedernes interne kontroller²⁷

Delafsnittet bygges op med kort gennemgang af ISA 315s bemærkninger til de 5 hovedelementer i en virksomheds interne kontroller og slutes af med en diskussion af mulighederne/udfordringerne i SMV segmentet.

4.4.1.2 Kontrolmiljøet

En virksomheds kontrolmiljø er udtryk for de retningslinjer som virksomheden stiller op overfor virksomhedens medarbejdere i forhold til arbejdsopgaver, rutiner m.v. - ISA 315 taler om de politiker og etiske regler virksomheden stiller op for medarbejdernes rutiner, kommunikation og integritet. Kontrolmiljøet vil aldrig blive stærkere end medarbejderne og ledelsens etik,

²⁷ Kilde: ISA 315 bilag 1 om elementerne i de interne kontroller

moral og kompetence. En vigtig del af et velfungerende kontrolmiljø er en velovervejet organisationsstruktur med veldefinerede ansvarsområder og klare kommandoveje.

4.4.1.3 Virksomhedens risikovurderingsproces

Risikovurderingsprocessen består af hele det setup virksomheden og ledelsen har etableret for at kunne identificere relevante risici i forhold til virksomhedens udarbejdelse af regnskabet. Processerne skal kunne håndtere implementeringen af ændring i regnskabslovgivningen (ændret regnskabspraksis), muligheden eller nærmere risikoen for fejl bestående af manglende registreringer, og fejlrisiko ved foretagne skøn i regnskabet.

Risikovurderingerne skal kunne identificere og håndtere en række interne såvel som eksterne begivenheder, som kan have betydning for regnskabsaflæggelsen og kvaliteten af grundlaget. ISA 315 (Bilag 1) oplister en række omstændigheder og situationer, ændringer i virksomhedens forhold, som kan medføre forøget risiko for fejl i grundlaget for regnskabet. Eksempelvis nævnes omstruktureringer i virksomheden, måske flytning af administrationen, ændring af ansvarsområder eller uddannelse af nye medarbejdere.

I lidt større virksomheder kan etablering af aktiviteter i udlandet medføre forøgede risici. Uddannelse af udenlandske medarbejdere, kontrol med aktiviteterne, identifikation og håndtering af risici ved fejl eller uoverensstemmelser mellem regnskabsmæssige skøn foretaget i den udenlandske organisation.

Hastigt voksende virksomheder har en stor udfordring i forhold til at sikre sig at organisation og it systemer er gearet til det øgede eller informationsniveau ligesom man skal sikre at medarbejderne fortsat besidder de fornødne kompetencer.

I det hele taget kan det opsummeres til at virksomhederne skal etablere og vedligeholde processer, som skal kunne identificere og reagere på risici i forhold til regnskabsaflæggelsen, herunder grundlaget for de foretagne skøn.

4.4.1.4 Informationssystemet, herunder de tilhørende forretningsprocesser, der er relevante for regnskabsaflæggelse og kommunikation

En væsentlig del af virksomhedernes interne kontrolsystemer, og i særlig høj grad i de små og mellemstore virksomheder, er virksomhedens it systemer til håndtering af alle finansielle transaktioner, virksomhedens informationssystem. I mange mindre virksomheder vil det ofte være virksomhedens "eneste" dokumenterede interne kontrolsystem og bestå af virksomhedens bogholderisystem.

Herudover skal kontrollerne omfatte håndtering af kommunikationen omkring informationssystemet, og sikring af at eventuelt automatisk genererede informationer fra systemerne er af en betryggende kvalitet.

4.4.1.5 Kontrolaktiviteter

Kontrolaktiviteter er en bredt dækkende betegnelse for en lang række af kontroller som mere eller mindre bevidst foregår i virksomheden. Af finansiell karakter kan eksempelvis nævnes sammenligning af periodebalancer, diverse finansielle data (interne såvel som eksterne), budgetmateriale og lignende.

Fysiske kontrolaktiviteter er handlinger som sikrer data og hardware, tyverisikring, og sikring mod utilsigtet brug i form af adgangskontroller og passwordsikring. En fysisk kontrolaktivitet, som ofte forekommer, er en simpel optællings kontrol til sikring af overensstemmelse mellem fysisk beholdning og de elektroniske registreringer, ISA 315 nævner eksempelvis lageroptælling, kasseoptælling m.v.

Funktionsadskillelse er også i ISA sammenhæng en vital og vigtig del af kontrolaktiviteterne og en del af de interne kontroller. Det bør tilsigtes at enkeltpersoner kun har en funktion i en transaktion for at mindske risikoen for at en person kan begå fejl, bevidste eller ubevidste (besvigelser) uden at det opdages.

Overordnet bør det sikres at en person godkender en transaktion, en person bogfører og registrerer transaktionen, mens en person har ansvaret for aktiverne. Det kunne f.eks. være en indbetalingscyklus. Salgsmedarbejderen godkender og fakturerer et salg. En person registrerer indbetaling fra debitoren og den sidste person er ansvarlig for aktiverne (indbetalingen) og afstemning.

Overordnet skal kontrolaktiviteterne medvirke til at højne pålideligheden af det data og de informationer som ligger til grund for regnskabsudarbejdelsen, og sikre at grundlaget er fuldstændigt og tilstrækkeligt nøjagtigt. En række kontrolaktiviteter afhænger af at virksomhedens ledelse har etableret politikker og forretningsgange, som sikrer en beslutningsdygtig organisation i dagligdagen uden at alt skal godkendes af den øverste ledelse. Ansvar er delegeret ud, således ledelsen kun skal træffe afgørelse ved større afgørelser. Det sikrer en smidig og beslutningsdygtig organisation.

4.4.1.6 Overvågning af kontroller

Overvågning af kontroller er en vigtig del af virksomhedsledelsens opgaver. Ledelsen skal løbende sikre at interne kontroller og forretningsgange er opdaterede, hensigtsmæssige og tilstrækkelige i forhold til virksomhedens organisation og aktiviteter. Ledelsen kan overvåge og teste kontrollerne løbende og dermed sikre at interne procedurer overholdes og udføres som de er tiltænkt.

4.4.2 Kommunikation af mangler i intern kontrol

I ISA stilles krav til revisors arbejde i forhold til at opnå forståelse og udføre test af virksomhedens kontroller, i et omfang der gør revisor i stand til at kunne afgive en konklusion. Revisor skal ikke afgive konklusion omkring effekten af de interne kontroller i virksomheden, men udelukkende hvorvidt revisor finder mangler i de interne kontroller. I ISA 265 defineres mangler og betydelige mangler i intern kontrol.

Mangler i intern kontrol:

- En kontrol er udformet, implementeret eller anvendt på en sådan måde, så den ikke rettidigt kan forebygge eller opdage og korrigere fejlinformationer i regnskabet, eller
- der mangler en kontrol, der er nødvendig for rettidigt at forebygge eller opdage og korrigere fejlinformation i regnskabet²⁸

²⁸

ISA 265, Definitioner.

Betydelige mangler i intern kontrol:

- En mangel eller kombination af mangler i intern kontrol, som efter revisors faglige vurdering har tilstrækkelig betydning til at fortjene den øverste ledelses opmærksomhed.²⁹

Såfremt revisor konstaterer betydelige mangler i forbindelse med revisionen, skal disse kommunikeres rettidigt til virksomhedens øverste ledelse. Kommunikationen skal ske skriftlig og i ISA 265 er defineret de nærmere formaliteter der skal være indeholdt, og de overvejelser revisor skal foretage i forhold til rette modtagende ledelsesniveau.

Rapportering af mangler skal ske skriftligt hvilket ifølge RS 265 skal være medvirkende til at understrege vigtigheden i, at forholdet bliver forbedret. Hertil gør den skriftlige kommunikation den øverste ledelse opmærksomme på at opfylde deres tilsynsansvar. Der henvises til RS 260 hvor det fremgår, at såfremt den øverste ledelse alle indgår i den daglige ledelse, vil det være tilstrækkeligt, at kommunikere manglerne til de personer i den daglige ledelse, som revisor alligevel ville have kommunikeret til. Kommunikationen skal foregå på passende måde og til de personer, for hvem de beskrevne mangler er forståelige og har relevans.

4.4.2.1 Mindre virksomheder

Der er i ISA 265 enkelte afsnit omkring særlige overvejelser ved revisionen i mindre virksomheder. Der er tale om en kortfattet behandling af området, og det indledes med en konstatering af, at grundtankerne for kontrolaktiviteter i mindre virksomheder formentlig er de samme som i større virksomheder, men

²⁹

ISA 265, Definitioner

at der er stor forskel på hvor formaliseret kontrollerne udføres. En del kontroller vil ikke være relevante i mindre virksomheder, i det omfang den daglige ledelse ofte har enebemyndigelse og er meget tæt på virksomhedens aktiviteter i hverdagen. Denne kontrol kan være meget effektiv og kan fjerne behovet for yderligere formelle kontrolaktiviteter og funktionsadskillelse.

Der bemærkes, at funktionsadskillelsen kan være en svær størrelse i disse mindre virksomheder hvor der ofte kun er få personer ansat i administrative stillinger. I små ejer ledede virksomheder har ejer lederen mulighed for at foretage nogle kontroller, som kan være mere effektive end i større virksomheder. Det understreges afslutningsvist i afsnittet, at revisor skal i sin vurdering af risiciene på området, opveje den mulige gode ledelseskontrol, med det forhold, at ledelsen samtidig har væsentlig større mulighed for at tilsidesætte kontroller.³⁰

Vedrørende kommunikationen af mangler i interne kontroller i mindre virksomheder, fremgår det i ISA 265, at revisor kan kommunikere de mangler han konstaterer i revisionen på en mindre struktureret måde til den øverste ledelse.

4.4.3 Udfordringer ved revision i mindre virksomheder

Som tidligere skrevet er den store udfordring i mindre virksomheder, de få ressourcer der er tilgængelige i virksomhedernes administration. Bemandingen er typisk minimal og i mange tilfælde kan den begrænses til ejer lederen og måske en enkelt kontoransat. Herudover er investeringerne i gode IT systemer, der kan understøtte gode interne kontroller, typisk nedprioriteret til fordel for investeringer i virksomhedens drift. Konsekvensen bliver at der

³⁰

ISA 265

kun i mindre omfang er nogen form for interne kontroller i virksomhederne i segmentet.

En stor udfordring i segmentet som vi ser det, er i denne sammenhæng, at revisor i forbindelse med revision har meget vanskeligt ved at udføre en effektiv revision med udgangspunkt i virksomhedens kontroller. Enten som følge af decideret mangel på skrevne forretningsgange i virksomheder med flere ansatte i administrationen, eller fordi der reelt ingen effektive interne kontroller findes.

En direkte konsekvens af at revisor ikke i fornødent omfang kan planlægge revisionen på baggrund af interne kontroller er at revisor må udvide sine øvrige handlinger, oftest i form af øget substansrevision og regnskabsanalytiske handlinger.

Substansrevisionen, bilagsrevision er en tidskrævende proces som kun ved mange gentagelser og efterprøvning afdækker de samme forhold som en effektivt tilrettelagt test af forretningsgange og interne kontroller ville kunne. Bilagsrevisionen sikrer for så vidt kun at det for hånden værende bilag er korrekt behandlet. Stikprøven skal altså udvides i et betragteligt omfang for at afdække risikoen. En succesfuld test af forretningsgange og interne kontroller vil med større sikkerhed end bilagsrevisionen kunne danne grundlag for revisors stillingtagen.

5.0 Den tilstrækkelige revision

Hvornår er nok, nok skal revisor spørge sig selv?

Når revisor ved design og udførelse af sin revisionsproces har opnået tilstrækkeligt og egnet bevis. Det egnede revisionsbevis, består i en subjektiv vurdering som løbende foretages af revisor i forløbet. ISA standarderne skaber ved fælles hjælp og intern sammenhæng grundlaget for revisionsarbejdet, men særligt nogle standarder afdækker hvad der forstås ved revisionsbevis, og særligt et tilstrækkeligt og egnet et af slagsen. Revisors arbejde er baseret på et specifikt designet revisionsforløb med udspring i en grundig og velovervejet gennemgang af den pågældende virksomhed som giver revisor indgående kendskab til virksomheden.

Revisors sigte med sit arbejde er at opnå tilstrækkeligt og egnet bevis, og dermed behørigt grundlag for at afgive sin erklæring. Vi vil gennemgå de krav som ISA standarderne i sammenhæng stiller til revisionsbevis.

Revisionen er bygget op omkring revisors kendskab til virksomheden, dens processer, markedsforhold, interne og eksterne miljø, anvendte begrebsrammer m.v. Det er vigtigt at holde sig for øje at revision ikke er ensbetydende med absolut sikkerhed, men derimod udtryk for at regnskabet med høj grad af sikkerhed er uden fejlinformationer som følge af fejl eller besvigelser. Revisionsrisikoen er i ISA 200, afsnit 13, punkt C defineret som:

”.. risikoen for, at revisor udtrykker en upassende revisionskonklusion, når regnskabet indeholder væsentlig fejlinformation.”

Revisionen kan per definition ikke give en absolut sikkerhed idet regnskaberne bl.a. bygger på professionelle skøn og vurderinger, ligesom risikoen for menneskelige fejl og besvigelser altid er til stede. Uanset effektive interne kontroller, effektiv overvågning og opfølgning på interne kontroller, tests af skrevne forretningsgange osv. vil der altid være en form for risiko.

ISA 200 definerer hvilke mål revisor har i forbindelse med revisionen og hvordan revisionen gennemføres med henblik på at opnå disse mål. I definitionsafsnittet, afsnit 13 defineres en lang række begreber.

Revisionen skal planlægges med henblik på at nedbringe revisionsrisikoen til et acceptabelt lavt niveau. ISA 200, afsnit 13 punkt c fortsætter og definerer at revisionsrisikoen er en funktion af risici for væsentlig fejlinformation og opdagelsesrisikoen. For at nedbringe revisionsrisikoen skal revisor således mindske de to øvrige elementer i funktionen, risiko for fejlinformationer og opdagelsesrisikoen.

Fejlinformationer i regnskabet kan skyldes fejl som følge af misforståelser eller lignende men også være direkte konsekvenser af besvigelser begået mod selskabet af en eller flere personer. Fejlinformationen kan have forskellig karakter men er et udtryk for en fejl i beløbsstørrelse, klassificering eller præsentation af oplysninger i regnskabet, som ville have været udtrykt anderledes ved anvendelse af den relevante begrebsramme, oplysning eller beløbsstørrelse.³¹

Den sidste del af funktionen, som definerer revisionsrisikoen er opdagelsesrisikoen. Risikoen for at en fejl opdages?, nej nærmere risikoen for

³¹ Kilde: ISA 200, definitionsafsnittet (13) punkt i.

at en fejl ikke opdages. Revisor designer som bekendt sin revision med henblik på at nedbringe revisionsrisikoen til et acceptabelt niveau og opdagelsesrisikoen defineres som den risiko der er for at revisor med sine udførte handlinger, med henblik på at afdække fejlinformationer på et givent område, IKKE virker efter hensigten og fejlen således ikke afdækkes.³²

Revisionsrisikoen = risiko for væsentlig fejlinformation x opdagelsesrisiko.

Det er oplagt at det for revisor gælder om at minimere de enkelte elementer i ovenstående funktion. Det er vigtigt at pointere at væsentlighed er et vigtigt ord, fordi små fejl er uden betydning for helheden og fordi revision ikke er en absolut sikkerhed, men "kun" høj grad af sikkerhed. Risikoen opdeles på revisionsmålsniveau i to elementer, iboende risiko og kontrolrisiko.

Revisors design af revisionsprocessen er funderet i en risikobaseret analyse af virksomheden. Det fordrer et indgående kendskab til, og forståelse for virksomheden og grundig analyse og vurdering af en række elementer ved planlægningen. Revisor skal kunne identificere og vurdere de risici for væsentlig fejlinformation, som er forbundet med regnskabet som helhed (regnskabsniveau) og på enkeltelementer af regnskabet (revisionsmålsniveau) uanset om det måtte skyldes fejl eller besvigelser.³³

5.1 Regnskabsniveau³⁴

Ved regnskabsniveau forstås regnskabet som helhed. Det vil sige at en eventuel fejlinformation på regnskabsniveau må forventes at berøre hele regnskabet eller i hvert fald flere revisionsmål. ISA 315 eksemplificerer en

³² Kilde: ISA 200, definitionsafsnittet (13) punkt e.

³³ Kilde: ISA 315, afsnit 3

³⁴ Kilde: ISA 315, afsnit A105

given risiko for fejl på regnskabsniveau, som i kraft af omstændighederne påvirker muligheden for fejlinformation på revisionsmålsniveau, ved at bruge den daglige ledelses tilsidesættelse af interne kontroller som eksempel. Effekten af den interne kontrol elimineres hvis ledelsen tilsidesætter kontrollen og derved kan revisionen ikke baseres på test af kontroller. Kontrolrisikoen vil øges, og dermed øges revisionsrisikoen, og revisor skal derfor foretage yderligere revisionshandlinger på baggrund af dette forhold.

5.2 Revisionsmålsniveau³⁵

Ved revisionsmål, forstås i forhold til vurdering af risici for væsentlig fejlinformation, udtalelser/udsagn fra ledelsen, enten direkte eller indirekte som er indarbejdet i regnskabet og som revisor anvender ved vurdering af mulig fejlinformation. Ledelsen tilkendegiver ved sine udsagn, sin vurdering af regnskabet og det vil sammen med revisors undersøgelser ligge til grund for vurdering af risici.

Revisionsmål inddeles i tre hovedgrupper:

- Revisionsmål for grupper af transaktioner og begivenheder for perioden, der revideres
 - Forekomst
 - Fuldstændighed
 - Nøjagtighed
 - Periodeafgrænsning
 - Klassifikation

³⁵ Kilde: ISA 315, afsnit A109-112

- Revisionsmål for balanceposter ultimo perioden
 - Tilstedeværelse
 - Rettigheder og forpligtelser
 - Fuldstændighed
 - Værdiansættelse og fordeling

- Revisionsmål for præsentation og oplysning
 - Forekomst og rettigheder og forpligtelser
 - Fuldstændighed
 - Klassifikation og forståelighed
 - Nøjagtighed og værdiansættelse

Ovenstående revisionsmål skal enkeltvist og i sammenhæng afdækkes ved tilstrækkelige risikovurderingshandlinger til at opnå et tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis. Ved revisors planlægning skal revisor designe revisionen således at arten, den tidsmæssige placering og omfanget af handlinger er tilstrækkelige. ISA 500 omhandler revisionsbevis og vurdering af tilstrækkelighed samt egnethed.

En afgørende forskel mellem revisionen, og særligt planlægningen og design af handlinger i forhold til de øvrige erklæringsopgaver, som er behandlet i opgaven, assistance, review og det foreslåede udvidede review er den tidsmæssige placering. Revisor skal i sit design og sine overvejelser i forhold til at afdække relevante revisionsmål (og mål på regnskabsniveau som helhed) vurdere hvornår det er hensigtsmæssigt at udføre sin revision for derved på en effektiv og økonomisk forsvarlig vis at gennemføre sin revision. Som nævnt er revision ikke en absolut sikkerhed, men derimod revisor bedste vurdering. I ISA 200 om målet med revisionen beskrives netop det forhold at revisionen ikke kan betragtes som en absolut sikkerhed da revisor skal udføre en

hensigtsmæssig revision baseret på systematikker, analyser og skøn foretaget af eksempelvis ledelsen. Man taler om de iboende begrænsninger ved revisionen³⁶:

- Regnskabsaflæggelsens art
- Revisionshandlingernes art, og
- Behovet for, at revisionen udføres indenfor en rimelig tidsperiode, og til en rimelig pris

Det er altså revisors pligt, under skyldig hensyntagen til omfanget af en behørig revision i henhold til ISA standarderne, at planlægge og udføre en revision som populært sagt, hverken er for meget, eller for lidt. Revisor kan altså ikke forventes at afdække alle risici og mulige fejlinformationer i regnskabet, koste hvad det koste vil. Omvendt kan det med rimelighed forventes af brugerne af regnskaberne, uanset om det er bestyrelsen eller eksterne brugere, at revisors erklæring på regnskabet med høj grad af sikkerhed er et korrekt og i overensstemmelse med regnskabets indhold.

Et afgørende element i forhold til offentlighedens forståelse, og i øvrigt diskussionsafsnittet i denne opgave, er at offentligheden ofte tillægger revisors udtalelser mere vægt end hensigten reelt er med revisors erklæring.

5.2.1 Iboende risiko³⁷

Overordnet forklares den iboende risiko som den risiko som mængden, arten, hyppigheden og kompleksiteten af transaktioner, der på et givent revisionsmål giver for fejlinformationer. Man kan sige at iboende risiko er den indbyggede risiko for fejl på et givent revisionsmål som skyldes hvor meget eller lidt

³⁶ Kilde: ISA 200, afsnit A45

³⁷ Kilde: ISA 200, definitionsafsnittet (13) punkt n,i.

kompleksitet, der i mængden af de transaktioner, oplysninger eller skøn som er forbundet med området.

Ved revisors planlægning af revisionen, revisionsstrategien, identificerer revisor de væsentlige og risikofyldte områder, herunder iboende risici på revisionsmålsniveau.

5.2.2 Kontrolrisiko³⁸

Den risiko som er forbundet med effektiviteten af de kontroller (eller mangel på samme) som virksomheden har indført for at imødekomme, opdage og forhindre fejl på en gruppe af transaktioner, en balancepost eller en oplysning. Risikoen for at en fejl ikke opdages i tide af virksomhedens interne kontroller.

5.2.3 Revisionsbevis

Revisor skal som bekendt designe en hensigtsmæssig og økonomisk forsvarlig revision og opnå det tilstrækkelige og egnede revisionsbevis, og bliver i stand til at drage rimelige konklusioner som grundlag for revisionskonklusionen.³⁹ Begrebet tilstrækkeligt og egnet er ikke statisk men som de øvrige elementer i revisors revisionsarbejde, dynamisk. Tilstrækkelighed og egnethed er en subjektiv vurdering foretaget af revisor, fra situation til situation ud fra en vurdering af risiko og væsentlighed på det givne revisionsmål.

Netop fordi revisionen som bekendt ikke er udtryk for absolut sikkerhed, og det faktum at en stor del af indholdet i regnskabet er baseret på skøn og

³⁸ Kilde: ISA 200, definitionsafsnittet (13) punkt n, ii.

³⁹ Kilde: ISA 500, punkt 4 mål med standarden

under påvirkning af en række faktorer som man ikke kan kontrollere (for eksempel eksterne begivenheder) vurderer revisor indsatsen på de givne områder ud fra en risikobaseret planlægning af revisionen.

Revisor kan med i en talbaseret model eller ved lignende objektive vurderinger beregne, og eller med rimelighed skønne et væsentlighedsniveau. Et udtryk for hvor store eventuelle ikke korrigerede fejlinformationer i regnskabet der kan tillades. Revisor skal vurdere hvor stor en eventuel fejlinformation, enten enkeltvis eller en række fejl, som en kyndig regnskabslæser (3. mand) vil kunne acceptere uden at ændre sine konklusioner på regnskabet.

Når væsentligheden er fastlagt, i øvrigt en vurdering, som igennem hele revisionen og ved afslutning af revisionen kan ændres hvis der er forhold i opgaveforløbet som bevirker at revisor skal revurdere væsentligheden i op eller nedadgående retning. Det kunne eksempelvis være markant ændring omsætningen eller sammensætning i omsætningen, mange konstaterede fejl, væsentligt ændrede nøgletal eller mistanker om besvigelser. Risikofaktorer som vil kunne medvirke til en revurdering af væsentligheden.

Væsentligheden afgør et helt overordnet behov for hvorvidt revisor skal allokere mere eller mindre tid på revisionsmålet ved revisionen. Et uvæsentligt område kan sagtens indeholde væsentlige risici uden det dog er nødvendigt eller hensigtsmæssigt for revisor at bruge tid på området. En ikke korrigeret fejl på et uvæsentligt men dog risikofyldt område vil som udgangspunkt ikke anfægte en kyndig 3. mands beslutninger på baggrund af regnskabet og revisors erklæring.

Modsætningsvist kan et revisionsmål godt være væsentligt men ikke nødvendigvis påkalde sig revisors fulde opmærksomhed. En væsentlig likvid

beholdning som indestår i pengeinstitut er en post er relativt nem at afdække ved revisionen idet revisor typisk indhenter ekstern bekræftelse fra pengeinstituttet. Ved relativt beskedent arbejde har revisor afdækket en væsentlig men typisk ikke risikofyldt post. Det må vurderes at der her er opnået tilstrækkeligt og egnet bevis.

Det bringer os videre til næste element, risikoelementet. Identifikation af risikoen for fejl revisionsmåls og regnskabsniveau er afgørende for revisors handlinger, tidsmæssige placering af revisionen m.v. og samtidig afgørende for hvor meget (eller lidt) der skal til før end revisor med rette kan vurdere at det tilstrækkelige og egnede revisionsbevis er sikret. Risikoelementet er beskrevet mere detaljeret tidligere i dette kapitel.

Revisionsbevis, en form for massebetegnelse i forhold til at indsamle, vurdere, teste og analyse på forskellige former for interne og eksterne oplysninger og dokumentation, egne konklusioner, bogføringsgrundlag, interview af relevante personer i virksomheden og test af forretningsgange og systemer m.v. ISA 500 gennemgår i detaljer forventningerne til et revisionsbevis. ISA 500 behandler i modsætning til en række af ISAerne omkring planlægning og risiko m.v. ikke det forhold at der i kan være udfordringer i mindre virksomheder. Det synes fornuftigt at revisionsbevis ikke kan gradueres, "blot" fordi vi har med en revision i en mindre virksomhed at gøre. Revisionsbeviset skal uanset størrelse og kompleksitet af revisionsopgaven være tilstrækkeligt og egnet. Blot må det dog nødvendigvis være sådan at en stor kompleks revisionsopgave fordrer flere handlingerne, større stikprøver osv. end en lille og ikke kompleks revisionsopgave.

Uanset størrelse og omfang skal revisors grundlag for at afgive sin påtegning være tilstrækkeligt og egnet, således revisor med høj grad af sikkerhed afgiver sin erklæring i overensstemmelse med erklæringsopgavens faktiske

indhold. Det er altså op til revisor at vurdere hvor meget arbejde, der skal til for at sikre det tilstrækkelige grundlag og ikke afgørende for bevisets kvalitet, herunder egnethed og tilstrækkelighed.

ISA 500 fremkommer med en række input til sikring af dette bevis, og i forhold til SMV virksomhederne bør særligt et element bringes i spil. Vedrørende området, information der anvendes som revisionsbevis og i øvrigt hele afsnittet om krav⁴⁰:

- Tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis,
- Information der anvendes som revisionsbevis,
- Udvælgelse af elementer til test for at opnå revisionsbevis,
- Manglende konsistens i revisionsbevis eller tvivl om pålideligheden heraf,

Særligt I SMV segmentet vil revisor i reglen opleve en udfordring i forhold til ovenstående kriterier. Uanset at ovenstående kriterier ikke er statiske og det faktum, at det er revisors ansvar og egen subjektive vurdering, der ligger til grund for vurdering af de indhentede beviser i forhold til ovenstående kriterier, så vil revisor ofte have den udfordring, at det ofte er revisor selv, eller andre af revisionsvirksomhedens ansatte som har udarbejdet grundlaget for revisionen.

Det tilstrækkelige og egnede revisionsbevis? En subjektiv vurdering foretaget af revisor. I standarden, ISA 500, og igennem hele revisionsprocessen i henhold til ISA systemet lægges meget vægt på den risikobaserede vurdering af hvor indsatsen skal lægges fra revisors side. En indsats som på tilstrækkelig hurtig, og samtidig forsvarlig vis med høj grad af sikkerhed skal muliggøre at

⁴⁰ Kilde: ISA 500, afsnittet om krav punkt 6 - 11.

revisor kan afgive sin erklæring. ISAerne lægger høj vægt på en analytisk og test baseret revision. En revision som i høj grad baseres på test af systemer, vurdering af interne kontroller og på en afdækning af de mest risikofyldte områder i virksomhedens systemer. I tilfælde hvor revisor ikke finder det hensigtsmæssigt at test på baggrund af skrevne forretningsgange, interne kontroller m.v. skal revisor øge sin substansrevision. Substansrevisionen er kendetegnet ved at den er tidskrævende og principielt afdækker den udelukkende den risiko som er forbundet med præcis det bilag eller den oplysning revisor undersøger. Dermed skal revisor foretage mange gentagelser for at kunne tillægge sin substansrevision den samme vægtning som en tilsvarende test af en rutine ville kunne sikre.

En fordel ved substanshandlinger er til gengæld at det kan foretages af yngre medarbejdere i revisionsteamet og dermed kan omkostningen reducere. Består teamet af en erfaren, måske endda underskrivende revisor og en yngre medarbejder vil underskrivende revisor kunne fokusere på mere analytiske handlinger, handlinger som kan kompensere for den manglende bredde i substanshandlingerne, samtidig med at den yngre medarbejder kan udføre en omfattende substansrevision. Substansrevisionen kan, med det rette fokus, afdække større områder ved en rimelig indsats og dermed reducere den samlede revisionsrisiko. Substanshandlinger vedrørende rettidig afregning af skatter og afgifter, et bestemt antal betalinger eller nummerkontrol ved fakturering giver god revisionsmæssig mening i mindre virksomheder. Særligt i SMV segmentet hvor test af kontroller og forretningsgange ofte giver mindre god mening.

Endnu et punkt i ISA 500 som listet ovenfor, "information der anvendes som revisionsbevis" kan have en helt særlig karakter når det gælder revisionen i særligt SMV segmentet. Revisor vil i mange tilfælde i SMV segmentet have den udfordring at selv mindre komplicerede grundlag for revisionen er udarbejdet helt eller delvist af revisor på baggrund af et ønske fra virksomheden.

Naturligvis ikke som et led i revisionen men som et led i den i praksis mindst ligeså væsentlige regnskabsmæssige assistance som revisor udfører for virksomheden. Revisor reviderer altså ofte de mest risikofyldte områder i regnskabet på baggrund af et stykke afstemningsarbejde som revisor populært sagt har udført med regnskabsassistancehatten på.

En problemstilling som er udbredt i det danske SMV segment, og som beskrevet tidligere, er at virksomhederne ganske enkelt ikke besidder de fornødne kompetencer til komplet afstemning og dokumentation af regnskabsgrundlaget. Regnskabs- og skattelovgivningen er så kompleks selv for de mindste virksomheder at revisors regnskabs- og skattetekniske færdigheder er afgørende for at regnskaberne overhovedet kan udarbejdes med en tilstrækkelig grad af sikkerhed for at lovgivningen er overholdt og at grundlaget for en tilstrækkelig revision er til stede.

Objektivt set, set med 3. mands syn på regnskabet, vil revisors dobbeltrolle alt andet lige give anledning til et øget fokus på kritiske elementer i regnskabet. Særligt i regnskaber som på en eller anden vis har kriseelementer i forvejen. Udfordringen for revisor er at bevare sin professionelle skepsis og integritet i forhold til at revidere regnskabsmæssige skøn, foretaget af revisor selv.

Særligt i SMV segmentet er det vores erfaring at særligt kontrolrisikoen generelt er høj på de fleste væsentlige poster i regnskabet. Virksomhederne har typisk få eller ingen formelle forretningsgange som et systematisk værn imod fejl ved registreringer. Se nærmere herom i afsnittet omkring særlige problemstillinger i SMV segmentet hvor en række af de iboende problemstillinger gennemgås indgående. Mangel på ansatte i egentlige administrations funktioner i virksomhederne, kombineret med

virksomhedsledernes manglende interesse, eller rettere opmærksomhed på emnet skaber en række udfordringer for revisor.

6.0 Alternative ydelser

De virksomheder i SMV segmentet som kan undlade at lade sine regnskaber revidere har mulighed for at vælge 2 (3) alternative erklæringsydelser hos revisor.

- 1) Assistance med regnskabsopstilling (ISRS 4410)
- 2) Review af regnskaber (ISRE 2400)
- 3) "Review af regnskaber - valgt revisor (ISRE 2410)"
- 4) "Udvidet gennemgang" - Standard foreslået af FSR

Punkt 3 og 4 er i anførselstegn. Revisor ikke er valgt i virksomheder som har fravalgt revisionen jf. gældende undtagelsesregler (under grænserne) og derfor er ISRE 2410 ikke relevant for opgavens problematik. Punkt 4 vedrører den af FSR (Foreningen af danske revisorer - FSR) foreslåede alternative erklæringsform "udvidet review" som dog fortsat ikke er gældende. ISRE 2410 anvendes ved afgivelse af reviewerklæringer som generalforsamlingsvalgt revisor i virksomhederne, det vil sige at, som oftest er her tale om review af perioderegnskaber eller review af skattemæssige opgørelser. De nuværende RS'er er i opgaven døbt i henhold til den forventede begrebsanvendelse, ISRS og ISRE.

I afsnittet forsøger vi at redegøre for de væsentligste forskelle mellem en egentlig revision og alternativerne assistance med opstilling og review af regnskab samt kort berøre vores forventning omkring danske regnskabsbrugeres forståelse af forskellene, eller forventeligt manglen på samme.

Den helt afgørende forskel ved erklæringsafgivelsen ligger i graden af sikkerhed. Sikkerheden for at erklæringens formulering og konklusion er i overensstemmelse med grundlaget for erklæringsopgaven. Ved en revision afgiver revisor sin erklæring med høj grad af sikkerhed. En reviewerklæring baseres på et "tyndere" grundlag, primært ved forespørgsler til ledelsen, og udtrykker med "nogen grad af sikkerhed" revisors konklusion på regnskabet. En assistanceerklæring udtrykker ingen sikkerhed omkring regnskabet og revisor afgiver således ingen konklusion.

Fælles for de ovenstående erklæringsopgaver, og erklæringsopgaver i øvrigt er at revisor skal overholde de etiske regler som er beskrevet indgående andet steds i opgaven. Dog med den krølle, at erklæring afgivet efter ISRS 4410 ikke fordrer revisors uafhængighed ved erklæring afgivet til hvervgivers eget brug. Det skal blot oplyses i erklæringen hvorvidt revisor ikke er uafhængig.⁴¹

Graden af sikkerhed differentieres mellem høj grad (revision), begrænset grad (review), ingen (assistance). I ISA 200 afsnit 11a defineres revisors overordnede mål ved udførelse af sin revision:

"at opnå høj grad af sikkerhed for, at regnskabet som helhed ikke indeholder væsentlig fejlinformation, uanset om fejlinformationen skyldes besvigelser eller fejl, således at revisor er i stand til at udtrykke en konklusion om, hvorvidt regnskabet i alle væsentlige henseender er udarbejdet i overensstemmelse med en relevant regnskabsmæssig begrebsramme".

Begrænset grad af sikkerhed defineres i ISRE 2400, afsnit 3 (mål med et review) som:

⁴¹ ISRS 4410, afsnit 5 om revisors eventuelle uafhængighed.

"... at sætte revisor i stand til at erklære, om revisor på basis af handlinger, som ikke giver samme grad af sikkerhed som ved revision, er blevet bekendt med forhold, der giver anledning til at konkludere, at regnskabet ikke i alle væsentlige henseender er udarbejdet i overensstemmelse med en fastlagt regnskabsmæssig begrebsramme".

Målet en assistance udført i henhold til ISRS 4410 defineres i standardens afsnit 3 (mål med assistance) som:

"... revisor anvender regnskabsmæssig ekspertise i modsætning til revisionsekspertise til at indsamle, klassificere og summere regnskabsmæssige oplysninger"

Afsnit 3 i ISRS 4410, angiver endvidere at handlingerne ikke er designet med henblik på at revisor skal teste udsagn og modtagne oplysninger, og derfor ikke giver revisor grundlag for at udtrykke nogen form for sikkerhed.

6.1 Assistance med regnskabsopstilling

Som omtalt i indledningen ovenfor kan virksomheder uden revisionspligt blandt andet vælge at lade en revisor afgive en assistanceerklæring. Kendetegnende for en assistanceerklæring er en erklæring uden nogen grad af sikkerhed, og som derfor er uden konklusion.

Den afgørende forskel på erklæringsopgaven i forhold til revision er den manglende konklusion i erklæringen og dermed regnskabet, revisor udtaler sig i princippet ikke om materialet. Dog er det revisors pligt, jf. ISRS 4410 at gøre sig en række overvejelser før opgaveaccepten, overvejelser som ligner de overvejelser revisor gør sig ved erklæringsopgaver med sikkerhed. Revisor skal

altid (uanset erklæringstype) overholde IFACs etiske regler omkring integritet, objektivitet, kompetence, professionel adfærd m.v.⁴²

En afgørende forskel i forhold til erklæringsopgaver med sikkerhed er dog at revisor ikke skal være uafhængig ved assistanceopgaver til hvervgivers eget brug, blot det i erklæringen fremgår at revisor ikke er uafhængig.

Revisor skal planlægge sin assistanceopgave således den kan udføres effektivt og der skal foreligge den fornødne dokumentation for opgavens art, omfang og udførelse. I de nye "clarity" standarder er der i endnu højere grad lagt vægt på revisors kendskab til virksomheden, herunder særligt en dybere analyse af virksomhedens risikoprofil med fokus på at identificere særlige risikofyldte områder i forhold til at aflægge regnskab. ISRS 4410 fordrer ikke den samme dybdegående analyse af virksomheden, men der er dog krav om at revisor skal:

*"... opnå generel viden om virksomheden og dens aktiviteter og skal kende til regnskabspraksis i den branche, virksomheden arbejder i, og til form og indhold af de regnskabsmæssige oplysninger, der passer til situationen"*⁴³

Ovenstående generelle krav til revisors udførelse af opgaven er således i god tråd med de etiske krav omkring integritet og professionel adfærd. Revisor skal sikre sig et vist kendskab og må ikke udføre arbejder på et ikke eksisterende grundlag. Den generelle forståelse for virksomhedens transaktionstyper, aktivitet, regnskabssystemer og struktur kan indhentes ved interview af ledelse og eller relevante medarbejdere. Hertil kommer formentligt også revisors erfaring og eget kendskab til virksomheden. ISRS 4410 oplister 4 afgørende handlinger, det ikke som udgangspunkt er et krav

⁴² ISRS 4410, afsnit 5 punkt a til f.

⁴³ ISRS 4410, krav jf. afsnit 11

revisor udfører i forhold til arbejdet med erklæringsopgaven. 4 elementer som er afgørende for revisors arbejde med afgivelse af erklæringer med sikkerhed. I afsnit 13 punkterne a til d oplistes:

- a) Foretage forespørgsler hos ledelsen for at vurdere troværdigheden og fuldstændigheden af de afgivne oplysninger
- b) Vurdere interne kontroller
- c) Efterprøve forhold, eller
- d) Efterprøve forklaringer

Ovenstående handlinger, som er med til at sikre revisor den fornødne overbevisning ved erklæringsopgaver med sikkerhed, og som samtidig er tidskrævende og kræver et større og dybere arbejde i forhold til grundlaget skal revisor ikke udføre i normalsituationer.

Udover indhentning og opstilling af modtagne oplysninger, herunder sikre at der sker anvendelse af behørig begrebsramme og at opstillingen ikke indeholder væsentlig fejlinformation, skal revisor indhente ledelsens accept af dens ansvar. Ledelsens ansvar vil typisk kunne bekræftes via en ledelseserklæring som beskriver ledelsens ansvar i forhold til indholdet af erklæringsopgaven, herunder fuldstændigheden og nøjagtigheden af de afgivne oplysninger.

Kun hvis revisor indser at oplysninger indhentet fra ledelsen er ufuldstændige, forkerte eller på anden måde utilfredsstillende skal revisor overveje at udføre ovenstående ekstra handlinger. Det gør sig gældende at revisor ikke "bare" kan tage forbehold eller afgive supplerende oplysninger i sin assistanceerklæring.

Hvis ikke revisor har den rette overbevisning omkring oplysningerne som ligger til grund for erklæringen har revisor 2 muligheder. Den ene er at udføre ekstra handlinger med det formål at sikre tilstrækkelig overbevisning om modtagne oplysningers rigtighed, fuldstændigheder m.v. Hvis ledelsen afviser at fremkomme med yderligere oplysninger og revisors udvidede handlinger ikke skaber yderligere tryghed omkring de modtagne oplysninger skal revisor benytte den anden mulighed er at revisor overvejer og eventuelt frasiger sig erklæringsopgaven.

6.1.2 Opsummering

Assistance med regnskabsopstilling efter ISRS 4410 er alt en alternativ ydelse til virksomheder som ikke er omfattet af den lovregulerede revisionspligt. Ydelsen omfatter i forbindelse med regnskabsopstilling en erklæring uden nogen grad af sikkerhed og derfor ingen konklusion om det udførte arbejde. Arbejdet omfatter indhentning og opstilling af en række givne oplysninger fra virksomhedens ledelse. Virksomheden opnår ikke nogen egentlig grad af sikkerhed, men opnår formentligt udadtil at revisor har kigget nærmere på regnskabet. Der er måske i virkeligheden en brist imellem regnskabsbrugernes opfattelse af revisors assistanceerklæring efter ISRS 4410 og revisors udførte arbejde?

Revisor skal som ved øvrige erklæringsopgaver agere i overensstemmelse med de etiske regler, men kun i tilfælde hvor revisor indser at der kan opstå tvivl om fuldstændigheden og rigtigheden af indholdet i det opstillede materiale skal revisor udføre ekstra handlinger. Umiddelbart har revisor altså ikke undersøgt materialet nærmere ved modtagelse fra ledelsen.

Assistance efter ISRS 4410 er udtryk for en minimumserklæring fra revisor. En erklæring hvor revisor ikke afgiver nogen konklusion og derfor ikke udtaler sig

med nogen grad af sikkerhed om opstillingens indhold. Eneste "sikkerhed" brugeren opnår, er de overvejelser som revisor har gjort i sig i forbindelse med opgavens udførelse, og at revisor under anvendelse af standarden er pligtig til at udføre arbejdet med faglig kompetence og fornøden omhu. Revisors overvejelser omkring modtagne oplysninger kan i yderste konsekvens kan medføre at revisor afstår fra at afgive erklæring.

6.2 Review af regnskaber

Udover minimumsproduktet i form af assistance med opstilling af regnskabet efter ISRS 4410, har virksomhederne som opfylder kriterierne for det, mulighed for at lade sine regnskaber underkaste et review udført af revisor. Nøgleordene ved revisors arbejde med en reviewopgave er forespørgsler og interview. I modsætning til ISRS 4410 skal revisor angribe en review opgave mere aktivt og via forespørgsler og interview af ledelse og medarbejdere samt analyser forsøge at indhente tilstrækkeligt og egnet bevis som grundlag for sin konklusion. Endnu en afgørende forudsætning er at revisor i henhold til de etiske regler skal være uafhængig af hvervgiver (virksomheden) i forbindelse med sit arbejde.

Ved planlægningen af reviewet skal revisor udover at opnå et vist kendskab til virksomheden herunder dens systemer, vurdere på eventuelle regnskabsmæssige skøn foretaget af ledelsen ligesom revisor skal forholde til væsentlighed.

Vi kan således fremhæve5 grundlæggende forskelle imellem assistanceopgaven jf. ISRS 4410, og reviewopgaven i henhold til ISRE 2400:

- 1) Revisor skal være uafhængig (ISRE 2400, afsnit 4, pkt. a)
- 2) Revisor skal forespørge og analysere (ISRE 2400, afsnit 7)
- 3) Revisor skal drage en konklusion på opgaven (ISRE 2400, afsnit 7)
- 4) Revisor skal vurdere på skøn foretaget af ledelsen (ISRE 2400, afsnit 18)
- 5) Revisor skal vurdere væsentligheden (ISRE 2400, afsnit 18)

I lighed med revisions- og assistancetilfælde i øvrigt, skal revisor planlægge opgaven så forløbet kan afvikles effektivt, ligesom revisor har pligt til at etablere et godt kendskab til virksomheden, dens art og omfang. Som beskrevet tidligere i dette kapitel skulle revisor i assistancetilfælde opnå generel viden om virksomheden og dens forhold. I review tilfælde skærper standarden (ISRE 2400, afsnit 14) forventningerne til revisors kendskab til kundens forhold:

”Ved planlægning en af et review af regnskaber skal revisor opnå eller opdatere kendskabet til virksomheden og herunder foretage overvejelser om virksomhedens organisation, regnskabssystemer, særlige driftsforhold og karakteren af aktiver, passiver, indtægter og omkostninger.”

Revisors arbejde ved review har i modsætning til assistancen mere karakter af revision. Revisor skal med baggrund i sin revisionsmæssige ekspertise (faglig kompetence) objektivitet og kendskab til virksomheden og den gældende begrebsramme vurdere og analysere modtagne oplysninger. Revisor vurderer væsentligheden og har dermed mulighed for at rette sin fokus ved reviewet mod regnskabet væsentligste poster.

En særlig lighed mellem review og egentlig revision er revisors overvejelser omkring netop væsentligheden. Revisor skal gøre sig præcis de samme overvejelser omkring væsentlighed som var der tale om revision. Det vil sige at revisor skal vurdere væsentligheden i overensstemmelse med ISA 320 om "Væsentlighed ved planlægning og udførelse af en revision". ISA 320 behandler indgående hvad der i ISA sammenhæng forstås ved væsentlighed og hovedoverskriften ved den vurdering kan sammenfattes til⁴⁴:

Et eller flere beløb som hver for sig eller i sammenhæng vil kunne ændre de beslutning som en kyndig bruger af regnskabet måtte træffe på grundlag af regnskabet.

Reviewet beror i høj grad på revisors interview af relevante personer i virksomheden samt gennemgang og vurdering af modtaget materiale. Revisor bør eksempelvis gennemlæse regnskabsmateriale og vurdere om anvendt regnskabspraksis er hensigtsmæssig i forhold til det oplyste. Revisor skal forespørge ledelsen om hændelser efter statustidspunktet, beslutninger taget på bestyrelses- eller ledelsesmøder.

6.2.1 Opsummering

Med et review efter ISRE 2400 afgiver revisor en erklæring med begrænset grad af sikkerhed. Erklæringen bygger på vurdering af indhentede oplysninger og tilsagn, vurdering af regnskabet som helhed med fokus på de væsentlige dele af regnskabet baseret på en væsentlighedsvurdering i lighed med en egentlig revision. Revisors interview af relevante personer, vurdering af materialet og faglige kompetencer udmøntes i en erklæring med konklusion.

⁴⁴ Kilde: ISA 320, afsnit 2-6

Revisors review udføres langt hen ad vejen med samme bredde i arbejdet som ved revision dog ikke med den samme dybde i arbejdet. Revisor efterprøver i udgangspunktet ikke de modtagne oplysninger ved selv at foretage tests eller indhentning af ekstern dokumentation. Reviewet bygger i udgangspunktet udelukkende på interviews og revisors professionelle vurdering af modtagne oplysninger.

Til forskel fra assistanceerklæringen efter ISRS 4410 afgiver revisor en erklæring med konklusion om det udførte arbejde. En konklusion som revisor har mulighed for at modificere med forbehold og supplerende oplysninger, i modsætning til ISRS 4410 erklæringen som ikke udtrykker nogen konklusion. En væsentlig forskel fra reviewerklæringen til revisors erklæring ved revision er at erklæringen er negativt formuleret. I ISRS 2400, bilag 3, reviewerklæring uden forbehold, formuleres første afsnit i konklusionen sådan:

"Ved det udførte review er vi ikke blevet bekendt med forhold, der giver os anledning til at konkludere, at årsregnskabet ikke giver et retvisende..."

Udtryksformen er negativt bekræftende. Revisor skriver at der ikke er konstateret forhold, som giver revisor anledning til at tro at regnskabet ikke er retvisende. I revisionstilfælde derimod giver revisor ved afgivelse af en ikke modificeret påtegning en positiv konklusion på revisionen. I ISA 700, bilag, eksempel 1 om erklæring på revision af et regnskab, udformes 1 afsnit sådan:

"Det er vores opfattelse, at regnskabet i alle væsentlige henseender giver et retvisende billede af...."

Revisors handlinger ved revisionen er af et sådan omfang at det gør revisor i stand til at afgive en positiv erklæring. Revisor har søgt yderligere verificering af sine oplysninger end ved reviewet.

6.3 Udvidet gennemgang – et alternativ

FSR - danske revisorer⁴⁵ udgav i forsommeren 2011 et oplæg til en alternativ erkæringsydelse til SMV segmentet i Danmark. Den forrige regerings vækstpakke omfattede et ønske om fortsat at lette de administrative byrder for erhvervsdrivende i Danmark, herunder lettelser i forbindelse med revision og regnskabsaflæggelse. En lempelse af revisionspligten ved at forhøje grænserne for revisionspligtens indtræden er derfor oplagt. Det vil givetvis tage toppen af omkostningerne til revisor, spørgsmålet er dog om et reelt fravalg af revision er fyldestgørende for virksomhederne.

FSRs oplæg til debatten omkring lempelse af revisionspligten var et bud på et reelt alternativ til revisionen. Udvidet gennemgang (review) skal udfylde hullet mellem revisionen og et traditionelt review. Målet med den udvidede gennemgang er at revisor afgiver en positiv erklæring på sit arbejde. Som nævnt ovenfor er det en af de afgørende forskelle på review og revision i dag.

Dybden af revisors arbejde ved et review begrænser sig til forespørgsler til relevante medarbejdere og analyser og vurderinger af modtagne data og oplysninger. Det vil sige at revisor ikke efterprøver materialet yderligere, og ikke indhenter eksterne bekræftelser fra for eksempel tinglysningen, banker eller debitorer. Handlinger som ved revisionen med til at underbygge revisors erklæring og give yderligere sikkerhed for at regnskabet som helhed er retvisende.

⁴⁵ FSR - danske revisorer, forening for godkendte revisorer i Danmark, og resultat af fusion mellem FSR, FRR og Revifora i maj 2011.

Uanset hvilken form for erklæring med sikkerhed revisor afgiver, er revisor som bekendt pligtig til at danne sig det fornødne kendskab til virksomheden, dens omgivelser, systemer m.v. Kendskabet sikrer at revisor kan planlægge sin erklæringsopgave på den mest hensigtsmæssige måde og derigennem sikre at arbejdet udføres effektivt.

Ved at tilføre reviewet en ekstra dimension ved at udvide afstemningsarbejdet og indhente eksterne oplysninger er det målet at kunne tilføre regnskabet ekstra værdi og troværdighed for brugerne af regnskabet. FSR oplister en række ekstra handlinger i forhold til et traditionelt review:

- Efterprøvning af grundlag for a-skat, moms og indberetninger til SKAT
- Indhentning af oplysninger fra tinglysningssystemet (bil-, person- og tingbog)
- Indhentning af oplysninger fra kreditinstitutter
- Indhentning af oplysninger fra advokatforbindelser

Ovenstående oplysninger er alle oplysninger som forholdsvis nemt indhentes af revisor og som tilfører regnskabet væsentlig værdi idet det øger sikkerheden for at regnskabet er fuldstændigt og indeholder de fornødne oplysninger i forhold til brugernes vurdering af virksomhedens aktiver, passiver, finansielle stilling og resultat.

SKAT vil have stor gavn af at revisor ved sit arbejde har givet en positiv tilbagemelding på at man ved den udvidede gennemgang ikke har konstateret fejl eller uoverensstemmelser ved beregning og indberetning af grundlag for a-skatte betaling, moms tilsvaret og andre offentlige forpligtelser. Ligeledes gælder det at leverandører og kreditgivere har bedre mulighed for at vurdere

regnskabet som helhed hvis revisor positivt har tilkendegivet at regnskabet indeholder alle kendte forpligtelser, herunder oplysninger om eventualforpligtelser og sikkerhedsstillelser.

Men til forskel fra revisionen er der i FSRs oplæg foretaget en række fravalg. Særligt et af fravalgene i forhold til revision som ISA'erne foreskriver det er at revisor kun i begrænset omfang forventes at have kendskab til virksomhedens forhold, særligt omkring interne kontroller. Erklæring fra ledelsen, et tilvalg i forhold til et review uden særlige problemstillinger⁴⁶, med henblik på afdækning af besvigelser og overholdelse af relevant lovgivning. Herudover skal revisor ikke foretage lagerkontrol eller beholdningseftersyn som normalvis er en del af revisionen. Revisor indhenter dog bekræftelser fra tredjemand med henblik på at afdække væsentlige regnskabsposter.

Baggrunden for at FSR mener at der er behov for et alternativ til et review er som beskrevet ovenfor, er en vurdering af at regnskabsbrugerne vil kræve mere end blot review. I næste afsnit indledes en diskussion af et eventuelt behov for den type erklæring.

⁴⁶ ISRE 2400 pointerer at revisor kan foretage yderligere handlinger ved tvivl om indhentede oplysninger, herunder f.eks. at indhente en ledelseserklæring (afsnit 20)

6.4 Paralleller mellem revision og de alternative ydelser

Nedenstående skematiske opstilling redegør for forskellene mellem revisors erklæringsydelser. Flere elementer overlapper hinanden.

	Revision	Assistance	Review	Udvidet gennemgang
Uafhængighed	Ja	Nej (skal oplyses)	Ja	Ja
Sikkerhed	Høj	Ingen	begrænset	Medium høj?
Konklusion	Ja, positiv	Nej	Ja, negativ	Ja, positiv
Beholdningseftersyn/ Lagerkontrol	Ja	Nej	Nej	Nej
Kendskab til Virksomheden	Ja	Nej (overordnet kendskab)	Ja	Ja
Tidsmæssig placering	I årets løb / ultimo	Ultimo	Ultimo	Ultimo
Interne kontroller	Ja, test	Nej	Kendskab	Kendskab
Ekstern bekræftelse	Ja	Nej	Nej	Ja, delvist
Test af grundlag	Ja	Nej	Nej	Nej

Figur 4: Paralleller mellem revisors ydelser, - egen tilvirkning

7.0 Diskussion af relevante regnskabsbrugeres behov

Et regnskab, er da bare et regnskab vil de fleste tænke. Hvorfor den debat omkring behovet for et revideret regnskab? Revisoren laver jo alligevel regnskabet. Præcis den forrige sætning er måske det altafgørende element i regnskabsudarbejdelsen i SMV segmentet i Danmark. Politikerne diskuterer hvor store besparelser SMV segmentet i Danmark kan opnå ved at hæve grænserne for revisionspligten, men virkeligheden er måske den at rigtig mange virksomheder i SMV segmentet, revisionspligt eller ej, er dybt afhængig af revisorens arbejde. Virksomhederne besidder simpelthen ikke de fornødne regnskabsmæssige kompetencer som skal til for at kunne udarbejde et årsregnskab som opfylder årsregnskabslovens klasse B regnskabsregler.

Regnskabsaflæggelse er en dynamisk størrelse og der sker løbende tilretninger og ændringer i krav og præmisser. Det kræver at regnskabsmedarbejdere løbende skal holde sig opdaterede og ajourføre deres viden. Det er opgaveskrivernes erfaring fra sammenlagt næsten 20 års i revisionsbranchen at virksomhederne i SMV segmentet ikke besidder de fornødne regnskabsmæssige kompetencer. Det er endda vores erfaring at kun få virksomheder, selv blandt klasse C virksomhederne, har ansatte, som besidder de fornødne kompetencer og som samtidig vedligeholder deres viden på området.

Vores erfaring understøttes da også af forskellige undersøgelser foretaget af myndighederne i forbindelse med overvejelserne om at fjerne revisionspligten for de mindste selskaber. Erhvervs- & Selskabsstyrelsen udgav i marts 2005 "Rapport om revisionspligten for B-virksomheder" hvis formål var at belyse danske selskabers regnskab- og revisionsforhold i forbindelse med en eventuel

lempelse af revisionspligten. Af rapporten fremgår det at der i Danmark var 130.000 virksomheder i det vi kan betegne som SMV segmentet i 2005, og at hele 83% af dem har overladt regnskabsudarbejdelsen til revisor. Som nævnt er disse forhold i overensstemmelse med opgaveskrivernes erfaringer, vores erfaring er måske endda tættere på en 100% andel.

Med andre ord, så vil revisoren ikke kunne undværes i virksomhederne. Revisor vil fortsat skulle assistere med en lang række regnskabsmæssige skøn, og indholdsmæssige korrektioner til regnskaberne. Virksomhederne er altså uanset fravalg af revision afhængige af revisors øvrige kompetencer. Det er opgaveskrivernes vurdering at hvis vi kigger på virksomhedernes interne miljø og spørger ledelsen, vil langt de fleste SMV ledere ikke umiddelbart anse revision for nødvendigt. I den øvre del af SMV segmentet vil man til gengæld ofte møde en anden indstilling og et andet behov hos ledelsen, nemlig behovet for at revisor tester og vurderer virksomhedernes interne kontroller og forretningsgange, en obligatorisk del af revisionsprocessen. I takt med at organisationen vokser og der ansættes flere og flere personer, mister de fleste ledere mere og mere fokus på det samlede overblik og deres berøring med daglige transaktioner bliver mere perifer. Test af forretningsgange, måske assistance med at designe dem og opdatere får altså en helt anden og central rolle i de lidt større virksomheder. Derfor er det opgaveskrivernes vurdering at revisionen fortsat vil være et naturligt element i den øvre del af SMV segmentet i Danmark. Større organisationer vil således ikke kunne nøjes med et review hvor revisor ikke tester regnskabsgrundlaget.

7.1 Eksterne brugere

Kigger man på de eksterne regnskabsbrugere vil der givetvis også fremadrettet være et behov for noget mere, og andet end et review af SMV virksomhedernes regnskaber. SMV regnskaberne har ikke offentlighedens

interesse som enkelt selskaber, men ser vi på SMV segmentet, så leverer de 134.000 virksomheder i SMV segmentet ca. 60% af omsætningen i den private sektor i Danmark.⁴⁷ Det gør hele segmentet til en særdeles interessant offentlig størrelse. Danmark som samfund er med andre ord stærkt afhængig af segmentet som helhed og derfor har vi brug for et troværdigt regnskabsgrundlag til brug for de eksterne brugere af regnskaberne. I første omgang holder vi det offentlige udenfor diskussionen, og vender tilbage til dem.

7.2 Kreditgivere

De væsentligste eksterne brugere af de enkelte regnskaber fra SMV segmentet er kreditgiverne i bred forstand. Leverandører, pengeinstitutter og kreditforeninger er virksomhedernes primære kreditgivere og de har som tingene er i dag en berettiget forventning om at regnskabsmaterialet efter revisors bedste overbevisning giver et retvisende billede af den pågældende virksomheds regnskab. Derfor må det forventes at hvis revisionen fravælges og at graden af sikkerhed hvormed de aflagte regnskaber er retvisende falder og risikoen for fejl stiger, så vil der opstå et stigende pres fra kreditgivernes side imod virksomhederne. Kreditgiverne er afhængige af at regnskabsmaterialet og dermed deres primære kreditvurderingsgrundlag er retvisende og kan danne grundlag for en fair vurdering af debitorernes betalingsevne.

I en tid med finanskrisen og stigende pres mod pengeinstitutterne, som fortsat lider under hensættelser og tab medført af risikofyldte engagementer med store nødlidende kunder er det måske vigtigere end aldrig før at grundlagene for kreditgivning til øvrige kunder er betryggende. Hvis grænserne for revision hæves yderligere og revisionen bliver frivillig er det således vores vurdering at kreditgiverne vil kræve mere end blot review af regnskaberne.

⁴⁷ Kilde: <http://www.bdo.dk/Om-BDO/SMV%20centret/Pages/default.aspx>

7.3 Det offentlige

Det offentlige er kendetegnet ved stort set at være kreditgiver i samtlige danske virksomheder. Stort set alle virksomheder har løbende et gældsforhold til SKAT eller anden offentlig myndighed i form af skatter, moms eller afgifter. Myndighedernes behov for retvisende og troværdigt regnskabsmateriale er således også til stede men til forskel fra øvrige kreditgivere har myndighederne udvidede kontrol- og inddrivelsesmuligheder i forhold til øget indsigt i virksomhedernes materialer. I konkurssituationer står myndighederne oftest tilbage som en del af de usikrede kreditorer som lider tab, eller kun opnår beskeden dividende.

Til trods for at det offentlige har udvidet adgang til kontrol af sine "kunder" så vil myndighedernes fokus alt andet lige være skærpet ved de virksomheder som fravælger revisionen og måske endda frasiger sig brug af revisor i det hele taget. På selvangivelserne skal både selskaber og erhvervsdrivende således aktivt tage stilling til om deres regnskaber er udarbejdet med hjælp fra revisor og i hvilken form.

7.4 Regnskaber uden ekstern interesse

Det kan diskuteres hvorvidt alle typer af regnskaber har interesse for andre end virksomhedsdeltagerne. En lang række holdingselskaber fungerer i praksis kun som pengetanke. Aktiverne er typisk værdipapirer og andre mere eller mindre passive investeringer og likvide beholdninger. Er der samtidig ingen gæld til eksterne kreditgivere, eller stillet nogen former for sikkerheder af virksomheden er det småt med interesse for regnskabet, og informationsniveauet lavt. I regnskaber af den type vil det ikke betyde noget, hverken for brugerne af regnskabet (de er begrænsede) eller med et

samfundsmæssigt synspunkt. Da der i forvejen ikke er et krav om at de skattemæssige opgørelser skal revideres vil det formentligt ikke have afgørende betydning for ligningen af selskaberne, hvorvidt regnskaberne er reviderede, eller for den sag er påført en review påtegning.

7.5 Opsummering

Diskussionen omkring revision eller ikke revision er den overhovedet relevant for opgaven? Det korte svar er ja. Udfordringen i SMV segmentet er præcis som beskrevet ovenfor. Vi har en lang række selskaber hvis primære mål med revisionen i praksis ikke er at afdække besvigelsesrisici, men derimod at kunne aflægge et retvisende regnskab som i tilstrækkelig grad kan forventes at tilfredsstille brugernes krav og forventninger. Revisionen afdækker en række forhold formentligt ikke vil blive afdækket af virksomheden selv og kvaliteten af regnskabet højnes dermed. Tendensen i ISA standarderne og i EU's direktiver er som bekendt fokus på besvigelser ved indgående kendskab til virksomhedens interne kontroller og vurdering af risiko for fejl, bevidste som ubevidste i regnskabsgrundlaget. Problemstillinger som til tider virker uforståelige i de mindre virksomheder.

Revisor skal ved sin planlægning analysere virksomheden grundigt, foretage en vurdering af hvilke risikovurderingshandlinger som bedst afdækker væsentlige og risikofyldte områder i forhold til regnskabsaflæggelsen. Derigennem skal revisor designe sin revision så risikoen for fejl forventes at være mindst. En teoretisk god ide, da revisors fornemmeste opgave er med høj grad af sikkerhed at afgive sin erklæring om regnskabets indhold. I virksomhederne med de karakteristika, som vi tidligere har beskrevet kan det godt forekomme en anelse formålsløst at designe og planlægge revisionen imod besvigelser i form af test af forretningsgange og interne kontroller, i stedet for at fokusere

på indholdet af regnskabet. Sikre at aktiverne er forsvarligt indregnet, og at samtlige forpligtelser er indregnet og oplyst i regnskabet.

Spørgsmålet er, kan man adskille tingene skarpt, eller er der blot behov for et andet fokus på forretningsgange og interne kontroller? Manglende kontroller forhindrer ikke nødvendigvis revisor i at udføre sin revision, men det fordrer en række yderligere handlinger til afdækning af risikoen i regnskaberne.

I opgavens analyseafsnit vil vi samle opgavens vinkler og perspektiver i en diskussion af mulighederne for at udforme en hensigtsmæssig revision efter danske forhold i SMV segmentet.

8.0 Sammenfatning og diskussion

8.1 EU og ISA standarderne

Danmark er som land og medlem af EU forpligtet til at efterleve EU's direktiver, herunder direktiverne som regulerer regnskabslovgivningen og revisionspligten indenfor EU's grænser. EU's selskabsdirektiver opererer med nedre grænser for revisionspligtens indtræden. Virksomhederne som ikke overstiger direktivets nedre grænse er således ikke revisionspligtig med EU briller, dog er det frivilligt for medlemslandene at bestemme at også mindre virksomheder skal lade sine regnskaber revidere. EU's nedre grænse for revisionspligtens indtræden er identisk med den nedre danske grænse for klasse C selskaber i årsregnskabsloven.⁴⁸ I princippet vil det derfor være muligt for folketetinget at ophæve revisionspligten for virksomheder helt op til dem med en balancesum på 36 mio.kr., nettoomsætning på 72 mio.kr. og indtil 50 ansatte. En udvikling som både har for, og bagsider.

EU's regnskabsdirektiver inspireres af det arbejde som IAASB løbende udfører. IAASB er arkitekterne bag ISA standarderne, som godkendte revisorer skal overholde ved udførelse af en række erklæringsopgaver. ISA standarderne definerer ikke en decideret grænse for revisionspligt eller ej, men kommer derimod med en række anskuelser eller overvejelser revisor bør gøre sig når revisor reviderer mindre virksomheder. Mindre virksomheder defineres i ISA sammenhæng som virksomheder, der er "unlisted" - med andre ord, ikke børsnoterede virksomheder som dermed ikke kan forventes af have offentlighedens særlige interesse.⁴⁹ I nogle tilfælde kan betegnelsen "mindre

⁴⁸ Kilde: årsregnskabsloven §7, stk 2, 1

⁴⁹ Kilde: ISA 200, afsnit A63-A66

virksomheder” forventes at finde anvendelse ved revision af mindre børsnoterede virksomheder skriver ISA 200 endvidere.

Det interessante ved ovenstående definition af mindre virksomheder er efter vores mening at overlæggeren er alt for høj målt i forhold til danske forhold. I Danmark findes langt størstedelen af virksomhederne i segmentet under EU's nedre grænse for lovpligtig revision og ISAs sondring mellem større og mindre virksomheder ligger absolut i de højere luftlag målt efter danske standarder.

8.2 Offentlighedens interesse

ISA standarderne beskriver virksomheder uden offentlighedens interesse, og dermed uden et væsentligt behov for ekstern revision som virksomheder som ikke er børsnoteret. Principielt kan IAASB have ret i sin betragtning omkring offentlighedens interesse, med blikket rettet mod den enkelte virksomhed. Den enkelte virksomhed vil sandsynligvis ikke have offentlighedens interesse. Ser vi til gengæld på SMV segmentet så har segmentet straks en anden betydning rent samfundsmæssigt. Segmentet med mere 140.000 virksomheder bidrager selvsagt anseeligt til den samlede danske produktion og er dermed af største vigtighed for samfundet, med hensyn til arbejdspladser, udvikling m.v. Samfundsmæssigt er informationerne omkring virksomhederne, herunder regnskaber og andre finansielle oplysninger vigtige. Segmentet er afgørende for udviklingen på arbejdsmarkedet og er livsnerven for mange mennesker.

Som beskrevet igennem opgaven, så har revisor ofte en række iboende problemstillinger i forhold til segmentet. Der er manglende funktionsadskillelse i virksomhedernes funktioner og rutiner som følge af et oftest ret begrænset personale. Der er manglende skrevne forretningsgange, ofte som følge af ledelsens manglende interesse eller kompetencer på området. Virksomhedsejerne driver virksomhed og har oftest ikke fokus på det

rent administrative. Revisor rapporterer til virksomhedernes øverste ledelse, som i SMV segmentet ofte er direktøren selv, enten direkte eller indirekte. Det vil sige, revisor reviderer regnskabet på baggrund af det regnskabsmateriale som direktøren har ansvaret for og rapporterer herefter til virksomhedens øverste ledelse og ejerkreds som er den samme direktør. Det kan for mange virke som dobbelt konfekt og unødigt spild af penge.

Revisors rolle er ikke udelukkende ren revisionsmæssig, og dog. Revisors erklæring på regnskabet er vigtig for virksomheden, idet revisors stempel tilføjer regnskabet troværdighed. Herudover bidrager erklæringen til at brugerne af regnskabet, primært anført af kreditgivere og det offentlige med høj grad af sikkerhed kan forvente at regnskabsmaterialet som helhed er i overensstemmelse med konklusionen i revisors erklæring.

8.3 Revisors rolle

En revision bygger på revisors grundige analyse af virksomheden, indgående kendskab til procedurer, personalesammensætning og et afstemt og opstillet regnskab som er godkendt af ledelsen. I Danmark, og særligt i SMV segmentet er der dog en detalje, nemlig det faktum at revisors rolle ved regnskabsudarbejdelsen, opstilling og afstemning er alt andet end minimal. Revisors rolle er ofte en pakkeløsning. Vi afstemmer, posterer en række korrektioner, laver diverse opgørelser og afstemningsgrundlag og opstiller regnskabet i henhold til gældende lovgivning. Virksomhederne besidder ganske enkelt ikke den fornødne ekspertise i forhold til regnskabs- og skattelovgivningen.

Revisors rolle bliver derfor en slags dobbeltrolle i forhold til hele forløbet omkring regnskabsaflæggelsen. Det er en situation som kan skabe interessekonflikter for revisor, primært i diskussionen med ledelsen på

afgørende og risikofyldte områder. En dobbeltrolle som måske, set udefra, kan skade revisors uafhængighed og objektivitet. Revisor reviderer for eksempel værdiansættelsen af igangværende arbejder på baggrund af et materiale som revisor har assisteret virksomheden med at udfærdige. En risiko som efter vores mening er uundgåelig, en fare for revisors integritet og uafhængighed, som kun revisor selv kan vurdere og forholde sig til.

8.4 Den risikobaserede revision

Revisor skal i henhold til ISA 315 som bekendt planlægge revisionen med henblik på at afdække og vurdere risikoen for væsentlig fejlinformation i regnskabet. ISA 315 definerer i afsnit 4 punkt d, at risikovurderingshandlinger forstås som:

”Risikovurderingshandlinger - udførte revisionshandlinger, som har til formål at opnå forståelse af virksomheden og dens omgivelser, herunder dens interne kontrol, for at kunne identificere og vurdere risiciene for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser eller fejl på både regnskabsniveau og revisionsmålsniveau.”

Det er således ikke nok at revisor ved sin assistance med at afslutte bogholderiet (mere reglen end undtagelsen i SMV segmentet) og opstilling af regnskabet afstemmer væsentlige poster, udfører bilagskontrol og ved afstemning og sandsynliggørelse sikrer at en række indberetninger som løn, skatter m.v., moms og øvrige afgifter er indberettet på behørig vis. Revisor har afstemt grundlaget, foretaget undersøgelser, som skal sikre at der sker retvisende periodisering, herunder vurdering af begivenheder efter statusdagen, måske udsendt saldomeddelelser, indhentet engagementsoversigt fra pengeinstitut og foretaget interview af ledelsen omkring forhold som kunne skade virksomheden m.v.

Alligevel er det vores vurdering at revisor ikke har udført en fyldestgørende revision i forhold til en tilstrækkelig dosis risikovurderingshandlinger. Der foreligger ikke en præcis definition af hvad risikovurderingshandlinger er, - eller ikke en udtømmende definition. Saldomeddelelser og eksterne bekræftelser er med til at afdække hvorvidt der er foregået besvigelser eller sket fejl men belyser ikke i sig selv risikoen for at de opstår.

Risikovurderingshandlingerne skal i det mindste bestå af⁵⁰:

- Forespørgsler til ledelsen og øvrige relevante personer i virksomheden
- Analytiske handlinger
- Observation og inspektion

Interview er til gengæld en væsentlig del af risikovurderingen⁵¹. Ved interview vil revisor få lejlighed til dels at danne sig et kendskab til virksomhedens rutiner og arbejdsgange og ikke mindst kunne danne sig et indtryk af personerne i virksomheden. Vurdering af medarbejderstabens integritet og karakter i øvrigt er væsentligt for revisors samlede indtryk. Det gælder uanset om det er ledelsen eller andre ansatte med betydning for regnskabsaflæggelsen.

Særligt i SMV segmentet vurderer vi at interview og indtryk generelt er særligt vigtigt i forhold til at afdække risikoen for væsentlig fejlinformation. Hvorfor? - fordi det er vores erfaring, at skrevne forretningsgange, detaljerede beskrivelser af hvordan papirgang, vare flow og godkendelsesprocedurer foregår i dagligdagen ikke forefindes. Skulle de være til stede er de ofte mangelfulde, simple beskrivelser eller af meget gammel

⁵⁰ ISA 315 afsnit 6 om risikovurderingshandlinger og tilknyttede aktiviteter

⁵¹ ISA 315 afsnit 6a om risikovurderingshandlinger og tilknyttede aktiviteter

dato. Der er simpelthen ikke overskud i dagligdagen eller tilstrækkelig fokus på området fra ledelsens side.

Flere ejer ledere "gider" ikke beskrive forretningsgangene. I de mindste virksomheder forekommer det også en smule overvurderet at beskrive forretningsgangene i administrationen idet det hele håndteres af ejer lederen og måske ægtefællen. I de tilfælde har revisor svært ved at basere sin revision på tests og vurdering af forretningsgange, gentagelser i form af vugge til grav handlinger på faktureringsprocessen og lignende⁵². Der foreligger simpelthen ikke tilstrækkeligt grundlag.

Analytiske handlinger kan ikke stå alene i forhold til risikovurdering, og kan i det hele taget være svære at foretage i SMV segmentet. Erfaringsmæssigt og i øvrigt i tråd med ISA 315, afsnit A10 vil der ofte ikke være et tilstrækkeligt datagrundlag løbende. Virksomhedens seneste "pålidelige" balance vil måske være afslutningsbalancen fra forrige år, og den vil formentligt ikke være pålidelig i forhold til at foretage analyser for indeværende år. Som afsnittet i ISA 315 beskriver, så vil revisor med fordel kunne flytte analytiske handlinger i forhold til risikoafdækning så langt at de basseres på et tidligt regnskabsudkast. Analyserne vil i SMV segmentet primært bestå i analyse af de finansielle nøgletal.

8.5 Kontrolindsatsen

I princippet vil revisionspligten kunne fjernes for alle virksomheder omfattet af klasse B i årsregnskabsloven, hvilket svarer til ca. 144.000 virksomheder som fritages for revision.⁵³ Det er ikke i sig selv et problem at revisionspligten forsvinder for en lang række selskaber, men oftest vil revisors assistance til

⁵² ISA 315 afsnit 6c om risikovurderingshandling og tilknyttede aktiviteter

⁵³ Kilde: "Let administration" regeringsrapport marts 2009, side 14, initiativ 5

virksomheden ligeledes blive reduceret (det giver sig selv) og det vil højest sandsynligt medføre endnu flere fejl og mangelfulde grundlag hvis ikke revisor skal teste regnskabsgrundlaget med henblik på at sandsynliggøre at regnskabsgrundlaget er komplet. Det kunne i den sammenhæng anføres at revisors rolle i forhold til det offentliges kontrol vil blive svækket da kontrolindsatsen fra revisors side falder bort ved fravalg af revisionen.

Det er dog ikke at være tilfældet. For det første vil det offentliges kontrolmuligheder ikke reduceres, idet det i princippet kun vil være kontrolgrundlaget, som risikerer at være i en ringere forfatning. Det offentliges kontrolmulighed reduceres ikke idet de ikke begrænses i mulighederne for udvælgelse. Den teori bliver dog til dels gjort til skamme i den rapport revisionshuset PwC udgiver hvert år om virksomhedskriminaliteten i Danmark. Rapporten for 2009 konkluderer at revisors rolle i afdækning af virksomhedskriminalitet er begrænset, nærmest ikke eksisterende. Således var det kun i 1% af tilfældene virksomhedernes eksterne revision som havde afdækket kriminaliteten⁵⁴. Rapporten er også udarbejdet i 2011, men her omtales revisors rolle slet ikke i forhold til afdækning af virksomhedskriminalitet. Det vil så kunne diskuteres om omfanget af denne type af kriminalitet ville stige over tid, som følge af at fokus på forretningsgange og interne kontroller eventuelt ville reduceres.

8.6 Långiverne

De væsentligste brugere af regnskabsmaterialet fra virksomhederne i SMV segmentet, er långiverne, primært i form af penge- og kreditinstitutter samt leverandører af vare og tjenesteydelser. Der er derfor et individuelt behov for fortsat høj troværdighed omkring det regnskabsmateriale som udarbejdes i SMV segmentet og som ligger til grund for fortsat kreditgivning. Segmentet er

⁵⁴ Kilde: PwC "Virksomhedskriminalitet i Danmark 2009" figur 11, side 9

som helhed så vitalt for Danmarks samlede økonomi og udvikling at det er afgørende at der er høj grad af troværdighed omkring informationerne. Individuelt er den enkelte virksomhed måske uinteressant for offentligheden men samlet set kan samfundet ikke umiddelbart tåle at der sker en alvorlig svækkelse af informationsniveauet.

8.7 Kommunikation med ledelsen

Et af elementerne i revisionen er kommunikationen med virksomhedens øverste ledelse som krævet i ISA 260 om kommunikation med den øverste ledelse. ISA kræver ikke som sådan et revisionsprotokollat som vi kender det fra revisorlovens § 20 ved lovpligtig revision i Danmark. Revisorloven kræver at protokollatet bruges som revisors skriftlige kommunikation med den øverste ledelse, i aktieselskaber bestyrelsen, mens det for anpartsselskaberne gælder at det som altovervejende hovedregel er direktionen som er øverste ledelse. I SMV segmentet består langt overvejende af ejer ledede anpartsselskaber, kendetegnet ved kun at have et ledelsesniveau og en enkelt eller få ejere. Det kan derfor virke en anelse overvurderet at kommunikere de forhold som er klarlagt i forbindelse med revisionen, bl.a. vi kommunikation med den daglige ledelse, til virksomhedens øverste ledelse, som er en og samme person. I praksis bør det dog bemærkes at revisionsprotokollatet ikke er det mest omfattende element i revisionen og samtidig sikrer protokollatet at der ikke misforståelser mellem revisor og ledelse.

ISA 260 omtaler ikke i hvilken form rapportering mellem virksomhed og ledelse skal ske, blot at rapportering og kommunikation er en vigtig del af revisionen som led i at opnå det meget omtalte tilstrækkelige og egnede revisionsbevis. Det ses ofte at kommunikationen sker via et managementletter som bedst kan betegnes som et mindre formelt kommunikationsværktøj end protokollatet.

8.8 skærpede krav til revisor

Revisors arbejde har igennem de senere år haft meget stor bevågenhed. Siden flere store amerikanske konkurser og deraf følgende tvivlen på revisors uafhængighed og objektivitet i arbejdes udførelse er opsynet med revisors arbejde blevet skærpet. Siden da er kravene til revisors uafhængighed, revisors planlægning og udførelse samt basis for konklusioner blev et skærpet.

I Danmark ser vi blandt andet at tilsynet med revisor er skærpet og fokus på revisors arbejder er skærpet internt i branchen. Revisionsfirmaerne har skærpet egne tilsyn ligesom kontrollen med revisor fra eksterne instanser er øget.

Hele revisionsprocessen og krav til revisors arbejde i forbindelse hermed er blevet skærpet og senest har vi set at alle revisionsstandarderne er blevet gennemgået og opdateret via IAASBs såkaldte Clarity projekt. Branchen har ovenpå skandalerne efter store konkurser i USA indset at øget fokus på uafhængighed, både faktisk og objektivt har været nødvendigt.

Fokus ved branchens interne og eksterne kvalitetskontroller er rettet ind mod formalia, mere end indholdet af revisors arbejde. Kravene til dokumentation for konklusioner og overvejelser herom synes at have nået et hidtil uset niveau. I takt med at finanskrisen har haft sit indtog er fokus på revisors udtalelser og erklæring øget.

De skærpede krav, og øget fokus på revisors dokumentation er en proces, som er tidskrævende og som hele tiden har fokus på revisors rolle og objektivitet. Ikke mindst på dokumentationen hvorpå revisor bygger sin konklusion på det udførte arbejde. Alt sammen for at sikre at der ikke hersker tvivl om revisors

arbejde og at offentligheden og regnskabsbrugerne fortsat kan have en høj grad af forventning til at det som revisor udtaler sig om i selskabernes påtegning, det nu engang er retvisende.

8.9 Revision i SMV segmentet

Objektivt set giver det naturligvis god mening at der er fokus på at revisor i egenskab af offentlighedens tillidsrepræsentant udfører sit arbejde på betrykkende vis, men særligt for de mindre virksomheder i Danmark, SMV segmentet, kan alt dette arbejde omkring revisionen og revisionens dokumentation synes ubrugeligt.

Revisors indgående analyse arbejde for at identificere, analysere særligt risikofyldte områder, designe en række passende revisionshandlinger og teste virksomhedernes interne kontroller, forretningsgange og reaktioner på vurderede risici og rapportering til den "øverste" ledelse, kan for mange ejer ledere virke som et gevaldigt spild af ressourcer, både tid og penge.

Flere vil spørge sig selv og revisor, om hvorvidt alt dette er nødvendigt. I nogle tilfælde vil det måske af flere årsager bedre kunne betale sig at benytte sig af et af revisorens andre tilbud såsom review af regnskabet med begrænset grad af sikkerhed eller måske endda i nogle tilfælde nøjes med revisors assistanceerklæring på en regnskabsopstilling. Udfordringen er blot at, i dag er det kun de små virksomheder som kan "slippe" for den lovpligtige revision og dermed måske spare penge ved at anvende alternative påtegninger fra revisor.

Onde tunger vil måske endda påstå at revisionen i dag, når vi har in mente at revisionshonoraret ikke er en uudtømmelig størrelse kroner og øremæssigt,

mere har fokus på revisors dokumentation for handlingerne end fokus på egentligt revisionsmæssigt arbejde for virksomheden.

Det er opgaveskrivernes opfattelse at, revisionen i dag mere er et spørgsmål om at designe revisionsplaner og risikoafdække end at sikre korrekt udarbejdede regnskaber. Man kan måske endda sige at uanset om virksomheden er en klasse B, eller klasse C efter danske termer så er den procedure revisor skal igennem fuldstændigt den samme, det må dog blot formodes at arbejdet med kendskab til virksomheden og identifikation af risikofyldte områder er mere komplekst i den større klasse C virksomhed. Men kravene til revisor er de samme.

I mindre revisionsopgaver er det vores vurdering at fordeling mellem revisionsplanlægning og dokumentation i tid og honorarkroner udgør det samme som de egentlige revisionshandling. Dermed ikke sagt at revisor hovedløst skal kaste sig ud i en usammenhængende revisionsproces, men dokumentationskravene synes at have taget overhånd.

Når det er sagt, er det endvidere vores holdning at revisionen er svær at undvære som led i at tilføre de eksterne regnskaber en uafhængig erklæring og dermed troværdighed. Dette gælder i hvert fald for de regnskaber som har offentlighedens interesse. Offentlighedens interesse skal i denne sammenhæng ikke forveksles med børsnoterede regnskaber, eller øvrige større selskaber uden for fondsbørsen, som individuelt har offentlighedens interesse i bred forstand, men derimod virksomheder som af en eller flere årsager har interesse for andre end kapitalejerne. Det kan være forpligtelser overfor offentlige myndigheder, moms og a-skatter, tilskud m.v. Gældsforhold overfor kreditinstitutter og eller leverandører, eller ud fra fald i visse nøgletal. Vi taler om virksomheder, hvis regnskabsmateriale, eksterne brugere lægger til grund for fortsat kreditgivning, øget kontrolindsats eller anden

skærpet tilsyn. Vi er bevidste om at ovenstående forslag enkeltvis eller i sammenhæng kan være administrativt besværlige at efterleve.

8.10 trusler mod revisors uafhængighed

Det forekommer i den sammenhæng besynderligt at vejledningen omkring godkendte revisorer og revisionsvirksomheders uafhængighed i forhold til arbejdet i mindre virksomheder foreskriver at:

"... Er der således alene tale om mindre kundevirksomheder, som blot er omfattet af årsregnskabslovens regnskabsklasse A og B, vil det på grund af den mindre samfundsmæssige interesse i disse virksomheder kun sjældent medføre inhabilitet hos revisor at der foreligger en situation som omfattet i § 6"

Ovennævnte § 6 omtaler andre opgaver for kundevirksomheden, herunder alle former for ydelser af mere regnskabsteknisk karakter såsom bogføring og afstemning, samt opstilling af regnskabsgrundlaget. Vores fortolkning af denne paragraf er en vis accept af en trussel mod revisors (og/eller revisionsvirksomheden) uafhængighed.

Det er vores erfaring at revisor i langt overvejende grad, og i medfør af ovenstående accept, i vid udstrækning anvender et grundlag for sin revisionsplanlægning, risikovurdering, væsentlighedsvurdering og det udførte arbejde, som revisor eller teamet selv har assisteret med at udarbejde.

Hvordan hænger det faktum sammen med det "forkromede" ISA baserede revisions setup, som revisor skal henholde sig til i forbindelse med erklæringsafgivelsen?

8.11 Alternative ydelser

I lyset af ovenstående vil det være relevant at diskutere de alternative ydelser, review med begrænset grad af sikkerhed eller assistance uden nogen grad af sikkerhed. Hvis det er anerkendt at revisor i høj grad medvirker ved afstemning af, og udarbejdelse af årsregnskabet selv i revisionstilfælde i SMV segmentet, vil man så generelt kunne anerkende at regnskabet aflægges med reviewerklæring fra revisor og ikke en egentlig revisionserklæring?

Diskussionen er ikke entydig men en række elementer taler afgørende for, at et sådan setup vil kunne accepteres. Vi anerkender at manglen på kritiske revisionshandlinger fra revisors side kan have indflydelse på en generel accept. For eksempel er der intet krav om tilstedeværelse ved lagerkontrol eller et foretaget beholdningseftersyn. Review består som bekendt af en række forespørgsler og revisors vurdering og analyse af modtagne oplysninger. Det ses dog ikke umiddelbart at være en generel udfordring og trussel for regnskabs generelle udvisende, idet det med rette kan forventes at revisor har assisteret virksomheden med udarbejdelse af regnskabsgrundlaget, og formentligt i den sammenhæng tillige assisteret med opgørelsen af en række regnskabsmæssige skøn, såsom afskrivninger, tabshensættelser m.v. Hertil skal det pointeres at revisor uanset hvilken erklæringsopgave med sikkerhed han udfører, skal agere i henhold til det etiske regelsæt, herunder god revisorskik.

8.12 Grænserne for revision

Lovgivningen som den er i dag kræver revisionspligt når regnskabet når 2 ud af 3 numeriske værdier i 2 på hinanden følgende år som det hedder. Måske det var bedre at man anlagde en anden vinkel på denne forudsætning i det

segment, som ligger under minimumsgrænserne indenfor EU lovgivningen som de er listet op i EU's 4. selskabsdirektiv, artikel 11.

SMV segmentet i Danmark bidrager ifølge revisionsfirmaet BDO med 60% af den samlede danske omsætning. Et segment som ikke vil ifalde revisionspligt hvis folketetinget engang måtte vedtage at hæve de nedre grænser for revision til EU's minimumsgrænser, og i princippet ville kunne afstå helt fra brug af revisor. Men kan dansk erhvervsliv håndtere det? Det korte svar ifølge os er nej. Vi har i Danmark en sund virksomhedskultur i SMV segmentet, som efter vores opfattelse bygger på tillid, fælles forståelse og godt købmandsskab. Segmentets konkurrenceevne er afgørende for Danmark som helhed og omvendt er segmentet afhængigt af adgangen til kapital via pengeinstitutter, leverandører m.v.

Netop den finansielle sektor er midt i den sagnomspundne finanskrisen, eller snarere kreditkrise hårdt presset af nedskrivninger og tab på engagementer med mere eller mindre nødlidende kunder. Derfor må det forventes at bankerne, hvis de skal fortsætte deres udlån til erhvervslivet, må sikre sig at deres grundlag for kreditvurdering og kreditbevilling er så retvisende som overhovedet muligt. Det sikres efter vores mening bedst ved revisors påtegning på regnskaberne. Det er vores frygt at hvis grænserne for revision hæves og flere og flere virksomheder vil fravælge revisionen som følge heraf, så vil grundlaget for kreditvurderinger blive af betydeligt ringere beskaffenhed end vi ser i dag.

9.0 Konklusion

Revisors rolle i det danske SMV segment afviger i mange henseender fra de forhold som både de Internationale Revisions Standarder og EU's 4. selskabsdirektiv regulerer. Revisors rolle i SMV segmentet i Danmark er mere omfattende end blot revisionen. Revisor understøtter hele segmentets regnskabsaflæggelse via en række andre ydelser end revision, herunder afstemning af regnskabsgrundlag og assistance med udarbejdelse af en række væsentlige skøn i forbindelse med regnskabsaflæggelsen. Umiddelbart vil dette arbejde være en trussel mod revisors uafhængighed, men under henvisning til vejledningen omkring godkendte revisorer og revisionsvirksomheders uafhængighed, så anses disse ydelser kun i sjældne tilfælde for at udgøre en trussel mod revisors uafhængighed ved kundevirksomheder i regnskabsklasse A og B.

Det er således anerkendt at revisors revision, herunder hele planlægningsfasen, kendskabet til kundens forretningsgange, systemer og interne kontroller, vurdering af risici og væsentlighed i mange situationer til dels bygger på revisors eget arbejde. Truslen om selvrevision anses altså for ikke betydende i sådanne tilfælde. Samtidigt kan det undre at der ikke er lempet på kravene til revisors forarbejder, dokumentation og overvejelser i forbindelse med revisionen. Revision er fortsat revision, og gradbøjning er ikke eksisterende. Revisor skal i sin revision af kundevirksomheden, for hvem revisor udfører assistance, agere præcis ligeså objektivt og med samme integritet og uafhængighed som ved revision baseret på et grundlag som revisor ikke har haft indflydelse på.

IAASB's afvejning af hvornår der er tale om mindre virksomheder, og dermed virksomheder hvor revisor bør have yderligere overvejelser in mente, særligt omkring forretningsgange, systemer og kontroller m.v. ligger langt fra det vi i Danmark kender som SMV segmentet. Det er efter vores mening en af grundene til at revisionen i segmentet i dag besværliggøres. IAASB omtaler mindre virksomheder, som virksomheder med en række mindre komplicerede karakteristika og uden offentlighedens interesse. Det er typisk ikke børsnoterede virksomheder, og i enkelte tilfælde måske endda de mindste børsnoterede virksomheder.

En sontring som ligger ret fjernt i forhold til de numeriske værdier som i dag kendetegner dansk regnskabslovgivnings regnskabsklasse A og B. EU's 4. selskabsdirektivs kapitel 11 har til dels indskærpet eller afgrænset EU fortolkningen af mindre virksomheder, idet kapitel 11 giver medlemsstaterne mulighed for fravalg af lovpligtig revision indtil årsregnskabslovens øvre grænse for klasse B.

Vi har i opgaven behandlet en række forhold som efter vores mening er en udfordring for revisor i et praktisk revisionsmæssigt perspektiv efter danske forhold. Vi er bevidste om at i teorien er der ikke et problem i at udføre en behørig revision af en mindre dansk klasse B virksomhed i overensstemmelse med principperne i ISAerne. Medvirkende hertil er at hele strukturen og opbygningen i de opdaterede Clarity standarder er principbaseret og at vurdering af tilstrækkelighed og egnethed er baseret på revisors egne vurderinger. I praksis konflikter principperne og baggrunden for vurderinger og konklusioner blot med det faktum at revisors rolle ved udarbejdelsen af grundlaget i mange tilfælde er markant. Et forhold som ISAerne ikke omtaler, fordi det naturligtvis er en trussel mod revisors uafhængighed.

Det forekommer som et unødigt ressourcespild at kravene til revisors dokumentation af en række identificerede risici, reaktion herpå og konklusion efterhånden har nået et efter SMV standarder upassende højt niveau.

Som bekendt er revisionspligten ophævet for de mindste virksomheder i Danmark. Det diskuteres løbende om grænserne bør hæves yderligere, blandt andet under hensyntagen til ressourcspildet ved det omfattende revisionsarbejde i virksomheder, som pga. tre numeriske værdier ikke kan undlade revision til trods for at de ud fra en brugerdrevet vinkel er uinteressante for andre end kapitalejeren.

Det har i den forbindelse været foreslået at udbyde en særlig dansk erklæring, udvidet gennemgang. Formålet var at kombinere elementer fra revisionen med et interview baseret review. Forslaget er aldrig blevet implementeret og vi er enige i at, det ikke er hensigtsmæssigt at udbyde et erklæringsprodukt som er unikt for Danmark. Uanset at brugerne af denne erklæringstype formegentligt sjældent ville have udenlandske brugere af regnskabet, som ikke umiddelbart vil kunne genkende revisors udtalelse så finder vi det uhensigtsmæssigt med denne begrebsforvirring.

Under skyldig hensyntagen til at godkendte revisorer i Danmark er forpligtet til at leve op til FRSs etiske regler og at vi som samfund løbende er moralsk forpligtet til at skabe de mest hensigtsmæssige vilkår for vores virksomheder er det vores vurdering at Danmark bør fortsætte harmoniseringen med EU's nedre grænser for den lovpligtige revision. Vi anser det for uhensigtsmæssigt at vi tillader trusler mod revisors uafhængighed i forhold til at udføre en række relaterede ydelser for virksomheden og herefter udføre en revision. Vi mener at man i stedet bør diskutere hvordan vi øger grænsen for lovpligtig revision.

Vi føler os overbeviste om at revision af mange virksomheders regnskab, uanset muligt fravalg, fortsat vil blive gennemført fordi det i stedet for et lovkrav bliver et brugerdrevet ønske/krav at regnskabsmaterialet er behørigt gennemgået af revisor. Det vil samtidig være muliggøre at vi som samfund kan undgå unødigt ressourcespild hos mere eller mindre uinteressante virksomheder.

Det vil herefter fortsat være op til at revisor at udforme og udføre en økonomisk effektiv revision.

9.0 Litteraturliste

EU-lovgivning

4. selskabsdirektiv (2009/49 af 18. juni 2009)

8. selskabsdirektiv (2006/43/EF)

Revisorhåndbogen 2011

Dansk lovgivning

Lov nr. 468 af 17. juni 2008 om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder (revisorloven)

Bekendtgørelsen om godkendte revisorer og revisionsvirksomheders uafhængighed (17. juni 2008)

Vejledning om bekendtgørelsen om godkendte revisorer og revisionsvirksomheders uafhængighed (24. marts 2009)

Årsregnskabsloven (lovbekendtgørelse nr. 323, 11. april 2011)

Revisionsstandarder

ISA 200	Den uafhængige revisors overordnede mål og revisionens gennemførelse i overensstemmelse med Internationale Standarder om Revision
ISA 260	Kommunikation med den øverste ledelse
ISA 265	Kommunikation om mangler i intern kontrol til den øverste ledelse og den daglige ledelse
ISA 300	Planlægning af revision af regnskaber

- ISA 315 Identifikation og vurdering af risici for væsentlig fejlinformation igennem forståelse af virksomheden og dens omgivelser
- ISA 320 Væsentlighed ved planlægning og udførelse af en revision
- ISA 330 Revisors reaktion på vurderede risici
- ISA 500 Revisionsbevis
- ISA 570 Fortsat drift (going concern)
- ISA 700 Udformning af en konklusion og afgivelse af erklæring om et regnskab
- ISA 705 Modifikation til konklusion i den uafhængige revisors erklæring
- ISA 706 Supplerende oplysninger vedrørende forståelse af regnskabet og supplerende oplysninger vedrørende forståelse af revisionen i den uafhængige revisors erklæring
- ISRE 2400 Review af regnskaber
- ISRS 4410 Assistance med regnskabsopstilling

Artikler / rapporter

Kiertzner, Lars: Revisionsplanlægning og revisionsrisikomodellen, Revifora - revisionsorientering april 2009.

Langsted, Lars Bo: Revisors uafhængighed - myter og fakta, Revision og Regnskabsvæsen, årgang 2001, nr. 1 side 6-12.

www.fsr.dk - artikel 2011, titel: 2 ud af 3 revisorer finder og retter fejl i regnskaberne

Publikationer

En udvidet gennemgang - ny erklæringsstandard til små og mellemstore virksomheder (FSR foråret 2011)

Kiertzner, Lars (2010): Revisionsprocessen efter clarity standarderne, 1. udgave, Thomson Reuters

Let administration - afbureaukratiseringsplan for det erhvervsrettede område
regeringsrapport marts 2009

Virksomhedskriminalitet i Danmark 2009 - PwC

Organisationers hjemmesider / informationssøgning

www.ifac.org

www.fsr.dk

www.ebst.dk - statisk vedrørende nystartede virksomheder 2011

www.bdo.dk